

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ &
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μελέτη

Κανδηλιεράκης Μιλτιάδης

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια

Όλγα Χριστοπούλου

Ιούνιος 2017

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η απασχόληση στον αγροτικό χώρο αποτελεί βασικό μοχλό για την οικονομική ανάπτυξη πολλών κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης μεταξύ των οποίων είναι και η Ελλάδα. Η γεωργία, η κτηνοτροφία και η δασοκομία συνιστούν δραστηριότητες που καταλαμβάνουν μεγάλες εκτάσεις γης και κατέχουν πρωτεύοντα ρόλο στη διαχείριση των φυσικών πόρων και στη διαμόρφωση του περιβάλλοντος και του τοπίου στις αγροτικές περιοχές. Αυτή η επιρροή τους λοιπόν στο περιβάλλον έχουν κάνει επιτακτική την θεσμοθέτηση εργαλείων ώστε η ανάπτυξη να μην έρχεται σε σύγκρουση με την αειφορία. Η παρούσα πτυχιακή εργασία έχει ως στόχο να παρουσιάσει και να περιγράψει το θεσμικό πλαίσιο της περιβαλλοντικής προστασίας στην παραγωγή και την αξιοποίηση των ενισχύσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την προστασία της αγροτικής παραγωγής σχετικά με την περίπτωση της Ελλάδας.

ABSTRACT

Employment in rural areas is a key driving force for economic development in many Member States of the European Union among which is Greece. Agriculture and forestry are activities that occupy large tracts of land and have a prominent role in the management of the rich natural resources and landscape management in rural areas. Because of these effects to the environment agricultural measures has been taken to protect the environment and the landscape. This thesis aims to present and describe the use of subsidies for the European Union to strengthen the rural economy on the case of Greece.

Περιεχόμενα

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΕΠΙΔΟΤΗΣΕΩΝ ΤΗΣ Ε.Ε. ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ	9
Εξελικτική Πορεία Πολιτικής Επιδοτήσεων στην Ε.Ε.....	9
Τα Πρώτα Αναπτυξιακά Μέτρα 1980 - 1990	11
Περίοδος Μεταρρυθμίσεων 1990 - 2000.....	15
Ενίσχυση Μεταρρυθμίσεων 2000 - 2010	16
Κοινή Ευρωπαϊκή Αγροτική Πολιτική	17
Προγενέστερα Χρόνια της Περιόδου Κοινής Αγροτικής Πολιτικής	18
Η Μεταρρύθμιση MacSharry	21
Η μεταρρύθμιση στο πλαίσιο της <<AGENDA 2000>>	21
Η Μεταρρύθμιση του 2003, η πλέον φιλόδοξη μεταρρύθμιση μέχρι σήμερα....	26
Η Συνθήκη της Λισσαβόνας (2007) και οι επιπτώσεις της στην ΚΑΠ.	27
Η Κοινή Αγροτική Πολιτική μετά το 2013.....	28
ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΗΣ ΕΕ	31
Η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης σε Εθνικό επίπεδο.....	31
Πολιτική Αγροτικής Ανάπτυξης στην Ελλάδα 2000-2006.....	31
Πολιτική Αγροτικής Ανάπτυξης στην Ελλάδα 2007-2013.....	33
Πολιτική Αγροτικής Ανάπτυξης στην Ελλάδα 2014-2020.....	35
Χρηματοδοτικά Όργανα	37
Πιστωτική Αγορά στον Ελλαδικό Χώρο	40

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ	ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ	ΠΕΡΙΟΧΩΝ	ΚΑΙ
ΑΓΡΟΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΟΥ			
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ			41
Η Έννοια του Περιβάλλοντος Δικαίου στον Αγροτικό Χώρο.....			41
Το θεσμικό πλαίσιο στην Χώρα μας			43
Διεθνείς συνθήκες και συμβάσεις			43
Κανονισμοί και οδηγίες της Ευρωπαϊκής νομοθεσίας			43
Ελληνικό θεσμικό πλαίσιο			44
Η Αναγκαιότητα της Διαχείρισης των Προστατευόμενων Περιοχών.....			47
Γεωργία, Περιβάλλον και Γεωργοπεριβαλλοντικά Μέτρα			48
Τρόπος Εφαρμογής Αγροπεριβαλλοντικών Μέτρων στην Ελλάδα.....			49
ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΑΓΡΟΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ			52
Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Αγροτική Ανάπτυξη Ανασυγκρότησης της			
Υπαίθρου 2000-2006».....			52
Η Πολιτική Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013			60
Η Στρατηγική για την Αγροτική Ανάπτυξη			60
Περιορισμοί και Κατευθύνσεις για την Προστασία και Διαχείριση του			
Περιβάλλοντος			60
Στατιστικά Στοιχεία για την Περίοδο 2009 -2013			63
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....			67
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ			71

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι ενισχύσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και οι επιδοτήσεις της στην αγροτική οικονομία λειτούργησαν ως την βάση και τον κινητήριο μοχλό για την ανασυγκρότηση, τον εκσυγχρονισμό και κατ' επέκταση την οικονομική ανάπτυξη των περιοχών της υπαίθρου όπου ήταν κατάλληλες για παραγωγή. Αυτή την κατεύθυνση ακολουθούν τα διάφορα μέτρα διαρθρωτικής πολιτικής, ξεκινώντας από την αρχή της πολιτικής των ενισχύσεων τη δεκαετία του 1960 έως και σήμερα.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία παρουσιάζει να περιγράψει την αξιοποίηση των επιδοτήσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ενίσχυση της περιβαλλοντικής προστασίας της αγροτικής παραγωγής σχετικά με την περίπτωση της Ελλάδας και ειδικότερα εξετάζει τα μέτρα της περιόδου 2000-2006 και την προγραμματική περίοδο 2007-2013. Αναλυτικότερα στο πρώτο κεφάλαιο, γίνεται μια ιστορική αναδρομή των επιδοτήσεων της Ε.Ε. για την αγροτική οικονομία καθώς και στην ιστορία της Κοινής αγροτικής πολιτικής της ΕΕ. Στο δεύτερο κεφάλαιο, παρουσιάστηκαν οι μηχανισμοί και οι πολιτικές της εθνικής αγροτικής ανάπτυξης καθώς και τα χρηματοδοτικά όργανα της ΕΕ. Στο κεφάλαιο τρία παρουσιάζεται η διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών της χώρας και φτάνουμε στο τελευταίο κεφάλαιο με την αξιολόγηση των προγραμμάτων.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΕΠΙΔΟΤΗΣΕΩΝ ΤΗΣ Ε.Ε. ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Εισαγωγή

Εισαγωγικά στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια ανασκόπηση των επιδοτήσεων της Ε.Ε. που δόθηκαν για την αγροτική οικονομία κυρίως στις δεκαετίες του 1980, 1990 και 2000. Στη συνέχεια γίνεται μια πιο λεπτομερής αναφορά στην Κοινή Αγροτική Πολιτική από τότε που εφαρμόστηκε.

Εξελικτική Πορεία Πολιτικής Επιδοτήσεων στην Ε.Ε.

Κύριος στόχος της γεωργικής πολιτικής τη δεκαετία του 1960, ήταν ο εκσυγχρονισμός των αγροτικών εκμεταλλεύσεων. Τα πρώτα μέτρα είχαν διαρθρωτικό ρόλο κι έγιναν παράλληλα με αυτά για την πολιτική στήριξης των αγορών των αγροτικών προϊόντων. Οι μικρές οριακές παραγωγές είχαν πλέον κίνητρα και διευκολύνσεις για την έξοδό τους από τη γεωργία, αλλά οι αγροτικές εκμεταλλεύσεις που ήταν εγκατεστημένες σε μειονεκτικές περιοχές της ευρωπαϊκής υπαίθρου αποζημιώνονταν. Με τις παραπάνω πολιτικές όμως δεν υπήρξε ουσιαστική συμβολή για να εκσυγχρονιστούν οι γεωργικές δομές. Αντίστοιχα με την έλλειψη μηχανισμών για την προσαρμογή των μέτρων στα λιγότερα ανεπτυγμένα κράτη-μέλη οι πολιτικές ελάχιστα συνεισέφεραν στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη τους.

Οι παραπάνω λόγοι σύντομα οδήγησαν στη διαπίστωση ότι η βιωσιμότητα των περιοχών της υπαίθρου δεν εξασφαλιζόταν με τον εκσυγχρονισμό των γεωργικών δομών και της καθαρά γεωργικής προσέγγισης αλλά χρειαζόταν και η εισαγωγή της έννοιας του χώρου. Επιπροσθέτως η απροθυμία συνολικής πολιτικής στήριξης των αγορών των αγροτικών προϊόντων δε συνέβαλε στην ανάπτυξη της υπαίθρου.

Τις παραπάνω παρενέργειες προσπάθησε να εξαλείψει ο Ολλανδός επίτροπος Γεωργίας και μετέπειτα πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Σίκο Μάνσχολτ με το ομώνυμο σχέδιο, το σχέδιο Μάνσχολτ. Με το σχέδιο Μάνσχολτ έγινε προσπάθεια

ορθολογισμού της παραγωγής αλλά είχε επιπτώσεις όσο αναφορά στις μικρές εκμεταλλεύσεις, κάποιες από τις οποίες χάθηκαν προς όφελος των μεγαλύτερων.

Εικόνα 1 Φινλανδία 1967

Τα Πρώτα Αναπτυξιακά Μέτρα 1980 - 1990

Χαρακτηριστικό της δεκαετίας του 1980 ήταν τα προβλήματα των πλεονασμάτων των αγροτικών προϊόντων και ιδιαίτερα των γαλακτοκομικών. Συνάμα, φανερώθηκε η ανάγκη για οικονομική ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών και υιοθετήθηκε μία σειρά από μέτρα προσανατολισμένα κυρίως στις μεσογειακές περιοχές τη κοινότητας με στόχο την επίτευξη της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής των κρατών-μελών. Παρασχέθηκαν ενισχύσεις για την επέκταση των αρδεύσεων, τη βελτίωση των υποδομών και για πολλά άλλα μέτρα. Κερδισμένες από αυτά τα μέτρα παρουσιάστηκαν περιοχές στο νότιο τμήμα της Ιταλίας και στη Γαλλία, ενώ μετά την ένταξη της Ελλάδας στην κοινότητα εφαρμόσθηκε στην χώρα ένα πρόγραμμα που ως στόχο είχε την επιτάχυνση της αγροτικής ανάπτυξης σε 22 νομούς που παρουσίαζαν έντονα χαρακτηριστικά μειονεκτικότητας, όπως υποαπασχόληση στη γεωργία, χαμηλά γεωργικά εισοδήματα, ελλείψεις υποδομές, χαμηλό επίπεδο επιμόρφωσης του αγροτικού πληθυσμού κ.λπ. Επιπλέον, ειδικά για την Ελλάδα εγκρίθηκε πρόγραμμα για την ανάπτυξη μηχανισμού παροχής γεωργικών συμβουλών προς τον αγροτικό πληθυσμό με την δημιουργία κέντρων εκπαίδευσης γεωργικών συμβούλων. Το δοθέν πρόγραμμα διήρκεσε δύο έτη (1984-85) και η συνολική δαπάνη της κοινοτικής επιχορήγησης κάλυπτε το 50%.

Για την έγκριση ενίσχυσης των επενδύσεων βελτίωσης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, ο αιτών θα πρέπει να έχει ως κύρια απασχόληση τη γεωργική δραστηριότητα. Επίσης θα έπρεπε να υποβάλλει σχέδιο για τη διαρκή και ουσιαστική βελτίωση της εκμετάλλευσης και να τηρεί απλουστευμένη λογιστική. Οι ενισχύσεις που χορηγούνται έχουν να κάνουν με επενδύσεις με σκοπό την ποιοτική βελτίωση, την προσαρμογή της εκμετάλλευσης ώστε να μειωθεί το κόστος παραγωγής, τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας ή την εξοικονόμηση ενέργειας και την προστασία και βελτίωση του περιβάλλοντος. Στους νέους γεωργούς που δεν έχουν συμπληρώσει τα 40 έτη χορηγούνται ειδικές ενισχύσεις και εγκαθίστανται ως γεωργοί κατά κύρια απασχόληση.

Ο τρόπος χορήγησης για επενδύσεις βελτίωσης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων είναι είτε με τη μορφή επιδότησης σε κεφάλαιο ή ισοδύναμη επιδότηση επιτοκίου ή περιόδου χάριτος ή συνδυασμού αυτών των τρόπων. (Παπαγεωργίου και άλλοι, 2000)

Εικόνα 2 Στιγμιότυπο από επιθεώρηση εφαρμογής ειδικών προγραμμάτων για την τεχνική υποστήριξη καλλιέργειας

Σε περιοχές με φυσικές αδυναμίες, χορηγείται ετήσια εξισωτική αποζημίωση, συναρτήσει των μόνιμων φυσικών μειονεκτημάτων. Στις περιοχές αυτές οι κάτοχοι γεωργικών εκμεταλλεύσεων είναι δικαιούχοι της εξισωτικής αποζημίωσης όταν γίνεται εκμετάλλευση τουλάχιστον 3 εκταρίων χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης και αναλαμβάνουν τη δέσμευση να συνεχίσουν να ασκούν τη γεωργική δραστηριότητα στην περιοχή αυτή για πέντε τουλάχιστον χρόνια. Σχετικά με τις μειονεκτικές περιοχές τα σχέδια βελτίωσης για τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις εκτός από γεωργικές περιλαμβάνουν και αντίστοιχες επενδύσεις τουριστικού ή βιοτεχνικού χαρακτήρα στη γεωργική εκμετάλλευση. Υπάρχει η δυνατότητα χορήγησης ενισχύσεων από τα κράτη μέλη για την αναδάσωση των γεωργικών εκτάσεων σε όσους κατέχουν γεωργικές εκμεταλλεύσεις και η κύρια απασχόληση είναι η γεωργική δραστηριότητα, για δημιουργία ανεμοφρακτών, για ζώνες πυρασφάλειας, σημεία παροχής νερού και δρόμων δασικής εκμετάλλευσης. (Μπαλδεράνος, 2013)

Η υιοθέτηση των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων (Μ.Ο.Π) έγινε το 1985 κατά τη διάρκεια ένταξης της Ισπανίας και της Πορτογαλίας και θεωρούνται

από πολλούς ως η αφετηρία άσκησης ουσιαστικής Ευρωπαϊκής Περιφερειακής πολιτικής. Η προώθηση των προγραμμάτων αυτών ήταν σημαντική για την πολύπλευρη αντιμετώπιση των κοινωνικοοικονομικών διαρθρώσεων των νοτίων περιοχών της Κοινότητας, και ειδικά της Ελλάδας, αφού λαμβάνουν υπόψη τα μειονεκτήματα και τις ιδιαίτερες δυνατότητες κάθε περιοχής.

Με αυτά επιδιώκονται δύο κυρίως στόχοι:

- Η ολοκληρωμένη και ισόρροπη ανάπτυξη όλων των τομέων της οικονομίας και όχι μόνο του πρωτογενούς τομέα
- Η προσαρμογή προς τις νέες συνθήκες και η στήριξη της απασχόλησης και των εισοδημάτων.

Τα Μ.Ο.Π αναφέρονταν στις μεσογειακές περιοχές της κοινότητας, που αποτελούσαν το οικονομικά πιο αδύνατο τμήμα της. Το ποσοστό της κοινοτικής συμμετοχής στη χρηματοδότηση των δράσεων που είχαν επιλεγεί δεν μπορούσε να υπερβεί το 70% του συνολικού κόστους του έργου ή της δράσης. (<http://www.hellaskps.gr>)

Η ριζική αναμόρφωση των διαρθρωτικών ταμείων, που επιτεύχθηκε, οφειλόταν στην καθολική προσέγγιση της διαρθρωτικής πολιτικής που επέφεραν τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα. Η αναμόρφωση αυτή των ταμείων ήταν απόρροια του διπλασιασμού των πόρων που είχαν προορισμό τις διαρθρωτικές ενέργειες και δράσεις από το 1989 έως το 1993. Οι πόροι αυτοί προέρχονταν από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (τμήμα προσανατολισμού).

Η υιοθέτηση του 1ο Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης το 1988, προέβλεπε μεταξύ άλλων την χρηματοδότηση των πέντε στόχων προτεραιότητας από τα τρία διαρθρωτικά ταμείων. Για τη γεωργία και την κοινωνική πρόνοια έγινε έγκριση ενός σύνολο δράσεων το 1990 που αφορούσε τον στόχο 1 για την προώθηση της ανάπτυξης και διαρθρωτικής προσαρμογής των καθυστερημένων αναπτυξιακά περιοχών. Για την Ελλάδα σύμφωνα με το 1ο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης η συγχρηματοδότηση από την Κοινότητα ήταν της τάξεως των 6,7 δισεκατομμυρίων Ευρωπαϊκών Νομισματικών Μονάδων, με την εθνική συμμετοχή να είναι περίπου στο ύψος του 35%.

Επιπλέον το 1988 το Συμβούλιο προώθησε και μία σειρά από κανονισμούς, αφού πρώτα είχε θεσμοθετηθεί η εισαγωγή ποσοστώσεων στα γαλακτοκομικά το 1984, με σκοπό το πάγωμα της συνεχούς αύξησης της παραγωγής, μιας και ο ρυθμός αύξησης της παραγωγής ήταν 2%, με την κατανάλωση γεωργικών προϊόντων στην Κοινότητα να παρουσιάζει ετήσιο ρυθμό αύξησης 0,5%. Παράλληλα, με τον τρόπο στήριξης της γεωργίας υπήρχε διεύρυνση των ανισοτήτων του γεωργικού τομέα αφού το 20% των γεωργικών εκμεταλλεύσεων απολάμβανε το 80% από τις δαπάνες των διαρθρωτικών ταμείων.

Η στασιμότητα των γεωργικών εισοδημάτων, με τις δαπάνες του κοινοτικού προϋπολογισμού να έχουν συνεχή αύξηση, οδήγησαν σε μέτρα αναπροσανατολισμού της παραγωγής, αγρανάπαυσης, εντατικοποίησης και πρόωρης συνταξιοδότησης αγροτών ώστε να ανακοπούν οι τάσεις το 1988. Τα μέτρα αυτά είχαν προαιρετικό χαρακτήρα για τους παραγωγούς με κίνητρα και ορίστηκαν ως *σταθεροποιητές*, καθώς προέβλεπαν στη σταθεροποίηση των δαπανών του κοινοτικού προϋπολογισμού. Τα τελευταία μέτρα όμως χαρακτηρίστηκαν αναποτελεσματικά και ανάγκασαν τους θεσμούς στην αναθεώρηση της ΚΑΠ με δραστικότερα μέτρα το 1992.

Περίοδος Μεταρρυθμίσεων 1990 - 2000

Με την αναμόρφωση Mac Sharry το 1992, έγιναν σημαντικές μεταβολές στην Κοινή Αγροτική Πολιτική με τη μείωση των τιμών στήριξης των προϊόντων. Με τα νέα μέτρα οι αγρότες και παραγωγοί αναγκάζονται να δώσουν έμφαση στις ανάγκες της αγοράς και όχι στις προοπτικές χρηματοδότησης αφού πλέον οι εισοδηματικές ενισχύσεις είχε ως στόχο μόνο την διατήρηση του βιοτικού τους επιπέδου. Έμφαση επίσης δόθηκε στην περιβαλλοντική διάσταση της γεωργίας.

Λίγο αργότερα, το 1996, κατά την προετοιμασία της επόμενης αναμόρφωσης της κοινής πολιτικής, γνωστής ως Agenda 2000, οργανώθηκε μία διάσκεψη από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την αγροτική ανάπτυξη Cork της Ιρλανδίας που όμως οδήγησε στην δημοσίευση Διακήρυξης, όπου προσδιόριζε τις επιθυμητές μελλοντικές πολιτικές αγροτικής ανάπτυξης.

Οι πολιτικές αυτές δεν πρέπει να αποτελούν ένα άθροισμα τομεακών πολιτικών αλλά να έχουν έντονη τη διάσταση του χώρου. Στα πλαίσια της πολιτικής για οικονομική και κοινωνική συνοχή στην Ευρώπη προϋπόθεση της διακήρυξης ήταν η ανάγκη για μια ολοκληρωμένη, πολυτομεακή προσέγγιση της αγροτικής ανάπτυξης. Επίσης έγινε καταγραφή της ανάγκης για τη διαφοροποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων στην ύπαιθρο, για προώθηση των επιχειρηματικών συνεργασιών, για περιβαλλοντική βιωσιμότητα και επίσης έγινε η επισήμανση πως η αγροτική πολιτική και η πολιτική ανάπτυξης της υπαίθρου συνιστούν δυο συμπληρωματικές αλλά ανεξάρτητες πολιτικές.

Σε μεγάλο βαθμό απέτυχε στη συγκέντρωση ικανής πολιτικής και κοινωνικής υποστήριξης και αντιμετωπίστηκε με μεγάλη επιφυλακτικότητα από τις αγροτικές οργανώσεις, μιας κι ήταν ανήσυχες αφού θεώρησαν ότι η ενδυνάμωση της πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης θα οδηγούσε σε περιορισμό των καθαρά γεωργικών δαπανών. (Μπαλδεράνος, 2013)

Η πολιτική συμφωνία για το Πρόγραμμα Δράσης 2000 (Agenda 2000) τελικά έκλεισε την άνοιξη του 1999 στο Βερολίνο. Με τη νέα αναμόρφωση της κοινής πολιτικής για τη γεωργία και την ύπαιθρο, ήρθε η σχεδόν πλήρης αποσύνδεση της επιδότησης με την παραγωγής και η σύνδεση των χρηματοδοτήσεων προς τους παραγωγούς

ανάλογα με την προστασία του περιβάλλοντος και την ασφάλεια των προϊόντων τους. Η πολιτική επικεντρώθηκε στον προσδιορισμό μιας πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης που ενθαρρύνει αναπτυξιακές πρωτοβουλίες στον αγροτικό χώρο ενώ ταυτόχρονα ωθεί με κίνητρα τους αγρότες για να επιδοθούν σε νέες δραστηριότητες, να βελτιώσουν τον τρόπο που εμπορεύονται τα προϊόντα τους και γενικά να ανανεώσουν τις εκμεταλλεύσεις τους. Κατά τη συμφωνία υπήρξε πολιτική δέσμευση για το συνολικό ύψος των διαθέσιμων πόρων και έτσι η εκ των προτέρων αποσαφήνιση της δημοσιονομικής προοπτικής επέτρεψε στους παραγωγούς τον ασφαλέστερο σχεδιασμό των επιχειρηματικών τους δραστηριοτήτων.

Ενίσχυση Μεταρρυθμίσεων 2000 - 2010

Το 2003, σχετικά δηλαδή άμεσα μετά την συμφωνία του προγράμματος Δράσης 2000 πραγματοποιήθηκε μια μιας ενδιάμεση αναθεώρηση της εφαρμογής του Προγράμματος Δράσης 2000. Αυτό κρίθηκε αναγκαίο λόγω των διαβουλεύσεων για την ένταξη δέκα νέων κρατών μελών, τους περιορισμούς του κοινοτικού προϋπολογισμού και τον νέο γύρο διαπραγματεύσεων στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου. Έχει ξεκινήσει λοιπόν μια νέα εποχή με αλλαγές στον τρόπο που η Ευρωπαϊκή Ένωση στηρίζει τον αγροτικό τομέα. Τα μέτρα της αναμόρφωσης τίθενται σε εφαρμογή από το 2004. Με τη νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική, οι παραγωγοί παροτρύνονται για να παράγουν ανάλογα με τις επιθυμίες της αγοράς αφού πλέον το μεγαλύτερο μέρος των κοινοτικών ενισχύσεων θα καταβάλλεται στους παραγωγούς ανεξάρτητα από το ύψος της παραγωγής τους.

Υπάρχει πλέον μια ενιαία ενίσχυση, με βάση τα επίπεδα παραγωγής προηγούμενων ετών και για την καταβολή τους είναι απαραίτητη η συμμόρφωση των παραγωγών απέναντι σε συγκεκριμένα πρότυπα που έχουν σχέση με το περιβάλλον και την ασφάλεια των τροφίμων. Για την αποφυγή κυρώσεων οι παραγωγοί, οφείλουν συμμορφώνονται στα περιβαλλοντικά κριτήρια.

Κοινή Ευρωπαϊκή Αγροτική Πολιτική

Ένας από τους πιο σημαντικούς τομείς πολιτικής της ΕΕ είναι ακόμη και σήμερα η ΚΑΠ, όχι μόνο λόγω του ποσοστού του κοινοτικού προϋπολογισμού που κατέχει, αλλά και του βαθμού της κυριαρχίας που έχει εκχωρηθεί από το εθνικό στο ευρωπαϊκό επίπεδο καθώς και της συμβολικής σημασίας της.

Οι αγροτικές δαπάνες εκπροσωπούν περίπου το 40% των συνολικών δαπανών του προϋπολογισμού της ΕΕ, δηλαδή σχεδόν 60 δις ευρώ. Βρίσκονται στην καρδιά της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την ίδρυση της. Για να συμβαδίζει με τους καιρούς, η πολιτική έχει εκσυγχρονισθεί αρκετές φορές, με πιο πρόσφατη την αναθεώρηση του 2003, ωστόσο η ένταξη των νέων κρατών μελών κατέστησε άλλη μια αναθεώρηση αναπόφευκτη.

Εικόνα 3 Οι δαπάνες της ΚΑΠ ως % των δαπανών του προϋπολογισμού της ΕΕ (πηγή: <http://cyprusnews.eu>)

Στις 26 Ιουνίου 2013 Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Επιτροπή και κυβερνήσεις ολοκλήρωσαν την πολιτική συμφωνία αναθεώρησης της ΚΑΠ, με πρόσθετη στήριξη για τους νέους αγρότες, την ενίσχυση των συνεταιρισμών και την καλύτερη προστασία του περιβάλλοντος.

Προγενέστερα Χρόνια της Περιόδου Κοινής Αγροτικής Πολιτικής

Οι πρώτες προσπάθειες για την αρχή της Περιόδου Κοινής Αγροτικής Πολιτικής υπήρξαν στις πρώτες διαπραγματεύσεις των ιδρυτικών μελών της ΕΟΚ. Η θέσπισής της έγινε επιτακτική από την επιθυμία διασφάλισης τροφίμων στα ευρωπαϊκά κράτη, σε μια περίοδο ανεπάρκειας λόγω του δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου.

Η ιδρυτική συνθήκη της Ρώμης (άρθρο 33) ορίζει τους πέντε στόχους της:

- Αύξηση της παραγωγικότητας της γεωργίας, μέσω τεχνικής προόδου και εξασφάλιση της ορθολογικής ανάπτυξης της αγροτικής παραγωγής και της άριστης χρησιμοποίησης των συντελεστών παραγωγής, κυρίως του εργατικού δυναμικού.
- Εξασφάλιση δίκαιου βιοτικού επιπέδου στον γεωργικό πληθυσμό, με την αύξηση του ατομικού τους εισοδήματος.
- Σταθεροποίηση των αγορών.
- Εξασφάλιση διαθεσιμότητας των προμηθειών.
- Εξασφάλιση λογικών τιμών για τα αγροτικά προϊόντα. (Τζίκια & Μπαρδακίδης, 2011)

Με επόμενες διατάξεις οι παραπάνω στόχοι συμπληρώθηκαν με νέους εκτός του άρθρου 33. Έθεσαν νέες προτεραιότητες όπως την δημόσια υγεία, την προστασία του καταναλωτή και την προστασία του περιβάλλοντος. Δηλαδή οι στόχοι δεν είναι μόνο οικονομικοί αλλά έχουν και κοινωνική και περιβαλλοντική ευαισθησία.

Με το άνοιγμα και την παγκοσμιοποίηση των αγορών υπήρξε η ανάγκη ενός θεσμικού πλαισίου για την ομαλή εμπορική σχέση των κρατών μελών μεταξύ τους αλλά και με τις υπόλοιπες αγορές. Με το άρθρο 133 ορίστηκαν οι αρχές της κοινής εμπορικής πολιτικής που ισχύουν για τις συναλλαγές γεωργικών προϊόντων.

Η Σύνοδος των Υπουργών Γεωργίας στην Στρέσσα της Ιταλίας τον Ιούλιο του 1958 βελτίωσε τους στόχους της ΚΑΠ, θέτοντας 4 θεμελιώδεις αρχές που ισχύουν μέχρι και σήμερα σε γενικές γραμμές.

Πίνακας 1 Θεμελιώδεις αρχές της ΚΑΠ

Ενιαία γεωργική αγορά (Single market)	Με θέσπιση κοινών τιμών και κανόνων ανταγωνισμού και την παράλληλη κατάργηση όλων των εμποδίων διακίνησης των γεωργικών προϊόντων στο εσωτερικό της.
Κοινοτική προτίμηση (Community Preference)	Δημιουργία καθεστώτος που να εξασφαλίζει προβάδισμα των κοινοτικών προϊόντων έναντι εκείνων από τρίτες χώρες. Αυτό δε σημαίνει απαγόρευση εισαγωγών αλλά προϋποθέσεις πλεονεκτήματος για τα κοινοτικά προϊόντα.
Οικονομική αλληλεγγύη (financial solidarity),	Κοινή οικονομική διαχείριση των δαπανών που συνεπάγεται η εφαρμογή της κοινής πολιτικής. Αυτό θα πραγματοποιηθεί με τη δημιουργία κοινού ταμείου, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσανατολισμού & Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ ή FEOGA)
Η αρχή της συνυπευθυνότητας του παραγωγού	Συνίσταται στη συμμετοχή των παραγωγών στις χρηματοοικονομικές δαπάνες, οι οποίες προκαλούνται λόγω των πλεονασμάτων των παραγόμενων αγροτικών προϊόντων.

(Παπαγεωργίου και άλλοι, 2000)

Αυτές οι αρχές έγιναν η βάση για την δημιουργία και των μηχανισμών και η ΚΑΠ το 1962 τέθηκε σε ισχύ. Το ΕΓΤΠΕ (FEOGA) αποτέλεσε την πηγή χρηματοδότησης της ΚΑΠ και δύο χρόνια μετά την έναρξη της ισχύς της ΚΑΠ το ταμείο χωρίστηκε σε δύο κομμάτια. Το πρώτο κομμάτι θα χρηματοδοτούσε δαπάνες για την κοινή οργάνωση των αγορών και θα ονομαζόταν τμήμα εγγυήσεων. Το δεύτερο κομμάτι θα χρηματοδοτούσε δαπάνες που θα είχαν ως αποτέλεσμα την σύγκλιση των ανισοτήτων στις περιφέρειες της Ευρώπης. (Fennell, 2009)

Το 1972 για πρώτη φορά θεσμοθετούνται διαρθρωτικά μέτρα που δεν ήταν ικανά να ισορροπήσουν τη ζήτηση και την προσφορά των αγροτικών προϊόντων. Έτσι το 1985

δημοσιεύετε η Πράσινη Βίβλος σχετικά με τις «Προοπτικές της κοινής αγροτικής πολιτικής» και το 1988 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφασίζει τα μέτρα εκείνα που θα περιορίσουν το ποσοστό του γενικού προϋπολογισμού που αντιστοιχεί στις δαπάνες της ΚΑΠ.

Τα πιο σημαντικά μέτρα που ελήφθησαν ήταν τα ακόλουθα:

- η εφαρμογή αυστηρότερης δημοσιονομικής πειθαρχίας για την περίοδο 1988/1992
- η επέκταση των «δημοσιονομικών σταθεροποιητών» σε όλους σχεδόν τους τομείς (μείωση των τιμών και των ενισχύσεων όταν η παραγωγή φτάνει σε ένα προκαθορισμένο ανώτατο επίπεδο)
- προαιρετική αγρανάπαυση («set aside»)
- ενθάρρυνση για εντατικοποίηση της παραγωγής και μετατροπή των πλεονασματικών καλλιεργειών και άμεσες εισοδηματικές ενισχύσεις για τις μικρές αγροτικές καλλιέργειες που επηρεάζονται περισσότερο από τα μεταρρυθμιστικά μέτρα. (Τζίκια & Μπαρδακίδης, 2011)

Πίνακας 2 Ιστορική εξέλιξη της ΚΑΠ

Τα πρώτα χρόνια	Περίοδος Κρίσης	Μεταρρύθμιση 1992	Agenda 2000	Μεταρρύθμιση 2003
Διατροφική ασφάλεια Βελτίωση παραγωγ/τητας Σταθεροποίηση αγοράς Ενίσχυση εισοδήματος	Υπερπροσφορά Έκρηξη δαπανών Διεθνείς προστριβές Διαρθρωτικά μέτρα	Μείωση πλεονασμάτων Περιβάλλον Σταθεροποίηση εισοδημάτων Σταθεροποίηση προϋ/ισμού	Εμβάθυνση διαδικασίας μεταρ/μισης	Προς/λισμός στην αγορά Ανησυχία για τον καταναλωτή Αγροτική ανάπτυξη Περιβάλλον Απλοποίηση Συμβατότητα με τον ΠΟΕ

Η Μεταρρύθμιση MacSharry

Το 1991 πραγματοποιείται σημαντική προσπάθεια, όταν η Επιτροπή, με Επίτροπο Γεωργίας τον Ray MacSharry, εκθέτει τις επίσημες προτάσεις της που εγκρίνονται στις 21/5/1992 και συνοψίζονται ως εξής:

- Μείωση των τιμών, ώστε τα αγροτικά προϊόντα να καταστούν πιο ανταγωνιστικά στην εγχώρια και παγκόσμια αγορά,
- Αποζημίωση αγροτών από την απώλεια εισοδήματος,
- Νέοι μηχανισμοί αγοράς και
- Μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος. (Τζίκια & Μπαρδακίδης, 2011):

Η μεταρρύθμιση έχει σταδιακή ισχύ σε επίπεδο προϊόντων από το 1993. Χαρακτηρίζεται πετυχημένη καθώς μειώνεται σε πάρα πολύ σημαντικό βαθμό η υπερπαραγωγή.

Η μεταρρύθμιση στο πλαίσιο της <<AGENDA 2000>>

Με το 80% περίπου της συνολικής έκτασης της Ευρωπαϊκής Ένωσης να καλύπτεται από τις αγροτικές περιοχές και με την Ευρωπαϊκή ύπαιθρο να είναι ιδιαίτερα ανομοιογενής, η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης προσαρμόζεται στη διαφορετικότητα των αγροτικών περιοχών της κοινότητας.

Το σημαντικότερο στοιχείο της νέας μεταρρύθμισης είναι η εισαγωγή του δεύτερου πυλώνα της ΚΑΠ με μέτρα πολιτικής για την ανάπτυξη της υπαίθρου. Αυξάνεται περαιτέρω η έμφαση προς την αγορά (χαμήλωμα των τιμών αγοράς, ώστε να συγκλίνουν με τις διεθνείς τιμές).

Με την ένταξη στην ΕΕ χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και την Κύπρο και με τους φόβους για πλεονάσματα και έκρηξη των δαπανών στη γεωργία η δεκαετία του 1990 τελειώνει με ανησυχία από πλευράς του παγκόσμιου οργανισμού εμπορίου προς την ΚΑΠ. (Σέμος, 2004)

Με τις δέσμες μέτρων που προωθούνται γίνεται η προσπάθεια για αποκέντρωση των αρμοδιοτήτων και δίνεται τη δυνατότητα εφαρμογής αυτού του μείγματος μέτρων πολιτικής ανάλογα με τις ανάγκες και τις ιδιομορφίες κάθε αγροτικής περιοχής. Για να επιτυγχάνει μια ολοκληρωμένη και βιώσιμη ανάπτυξη των περιοχών αυτών

ορισμένα μέτρα πολιτικής απευθύνονται σε όλους τους πολίτες της υπαίθρου, αγρότες και μη. (Τζακώστα, 2010)

<<Το 1997 η Επιτροπή προτείνει τη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ. Προτείνεται η στροφή στην πολυλειτουργικότητα και την ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής γεωργίας. Ολοκληρώθηκε στο Βερολίνο το 1999 και περιλάμβανε τα εξής μέτρα:

- Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των αγροτικών προϊόντων.
- Προσαγωγή δίκαιου και αξιοπρεπούς βιοτικού επιπέδου για τους αγρότες.
- Δημιουργία εναλλακτικών πηγών εισοδήματος για τους αγρότες.
- Δημιουργία δεύτερου πυλώνα της ΚΑΠ, ο οποίος θα ασχολείται αποκλειστικά με την αγροτική ανάπτυξη της υπαίθρου.
- Βελτίωση της ποιότητας των τροφίμων.
- Δημιουργία περισσότερων περιβαλλοντικών και διαρθρωτικών κριτηρίων για την καταβολή των ενισχύσεων.
- Μεγαλύτερη σαφήνεια στην κοινοτική αγροτική νομοθεσία.>> (Σέμος, 2004)

Μια κατηγορία μέτρων στα πλαίσια της πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης συνιστούν οι επενδύσεις στους ανθρώπινους πόρους. Με τα μέτρα αυτά προωθείται η μεταβίβαση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων από τη μια γενιά στην άλλη, με τη χρηματοδότηση σημαντικού μέρους του κόστους πρώτης εγκατάστασης νέων αγροτών ηλικίας κάτω των 40 ετών και την επιδότηση προγραμμάτων πρόωρης συνταξιοδότησης για τους αγρότες μεγαλύτερης ηλικίας για να εγκαταλείψουν την παραγωγική τους δραστηριότητα νωρίτερα. Επίσης υπάρχει χρηματοδότηση για την εκπαίδευση, κατάρτιση και ενημέρωση για όσους δραστηριοποιούνται στον αγροτικό ή δασικό τομέα ώστε να προωθηθούν προϊόντα υψηλής ποιότητας και να διαδοθούν γεωργικές πρακτικές φιλικές προς το περιβάλλον.

Για τη βελτίωση των αγροτικών εισοδημάτων, των συνθηκών παραγωγής, διαβίωσης και εργασίας των αγροτών η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης παρέχει επίσης ενισχύσεις για επενδύσεις στις αγροτικές επιχειρήσεις. Για έγκριση της ενίσχυσης, πρέπει να εξασφαλίζετε μία ή περισσότερες από τις εξής προϋποθέσεις: να οδηγεί σε μείωση του κόστους παραγωγής, σε βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων και στη διασφάλιση της ποιότητας του περιβάλλοντος, της υγιεινής και της ευημερίας των ζώων.

Άλλη μια δέσμη μέτρων της πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης είναι η καταβολή εισοδηματικών αποζημιώσεων στους παραγωγούς των λιγότερο ευνοϊκών περιοχών. Οι λιγότερες ευνοϊκές περιοχές της κοινότητας είναι οι περιοχές στις όπου η καλλιέργεια είναι ιδιαίτερα δύσκολη κάνοντας τις αποδόσεις χαμηλές και το κόστος παραγωγής υψηλό. Έτσι μακροπρόθεσμα θέτουν σε κίνδυνο τη βιωσιμότητα των αγροτικών εκμεταλλεύσεων. Οι επιδοτήσεις αγγίζουν το 50% της με ένα επιπρόσθετο 5% των επενδυτικών δαπανών για τη βελτίωση της καλλιεργούμενης γης. Όλα τα παραπάνω γίνονται με την κατανομή 4,3 δις ευρώ μεταξύ 2000 και 2006.

Στο Πρόγραμμα Δράσης 2000, αναγνωρίζεται ο ρόλος των αγροτών ως **διαχειριστών του φυσικού περιβάλλοντος**. Οι εισοδηματικές αποζημιώσεις καταβάλλονται πλέον -υπό την προϋπόθεση της τήρησης των κανόνων ορθής γεωργικής πρακτικής - με κριτήριο την καλλιεργούμενη έκταση. Στις περιοχές με ενδεχόμενο να υποστούν περιβαλλοντικούς περιορισμούς, καταβάλλονται ενισχύσεις στους αγρότες που περιορίζουν την παραγωγική τους δραστηριότητα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι περιοχές του δικτύου Natura, εξαιτίας της εφαρμογής των περιοριστικών μέτρων από την ΕΕ. (Μπαλδεράνος, 2015)

Κάθε κράτος-μέλος έχει την δυνατότητα να προσαρμόσει της περιοχές του καταλόγου αυτής της κατηγορίας με κοινοποίηση των αλλαγών στην ευρωπαϊκή επιτροπή. Το 2001, ένα εκατομμύριο εκμεταλλεύσεις και 33 εκατομμύρια εκτάρια επωφελήθηκαν από τις ενισχύσεις που αφορούν τις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές της Ένωσης με την μέση ενίσχυση για το σύνολο των κρατών μελών να είναι 2.319 ευρώ ανά εκμετάλλευση και 71 ευρώ ανά εκτάριο.

Πίνακας 3. Οι ενισχύσεις για τις εκμεταλλεύσεις στις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Κράτος Μέλος	Μέση Ενίσχυση ανά Εκμετάλλευση (σε €)	Μέση Ενίσχυσης ανά Εκτάριο (σε €)
Λουξεμβούργο	7700	130
Φιλανδία	5800	190
Η. Βασίλειο	5200	20
Γαλλία	3700	60
Σουηδία	3100	95
Ιρλανδία	2350	55
Δανία	2250	35
Γερμανία	2100	40
Αυστρία	1800	145
Ιταλία	1750	75
Ισπανία	1300	15
Ολλανδία	1150	60
Ελλάδα	800	30
Πορτογαλία	600	50

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή Λουξεμβούργου 2003

Η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης αναγνώριζε τον ρόλο των αγροτών στην παροχή υπηρεσιών που αναβαθμίζουν την ποιότητα του περιβάλλοντος. Για αγρότες-παραγωγούς οι οποίοι ανέλαβαν περιβαλλοντολογικές δεσμεύσεις τουλάχιστον για μια περίοδο πέντε ετών, υπήρξαν ενισχύσεις που λειτούργησαν ως κίνητρα. Η ενίσχυση ήταν ανάλογη της απώλειας εισοδήματος την ανάληψη περιβαλλοντικών υποχρεώσεων εκ μέρους των παραγωγών. Το Πρόγραμμα Δράσης 2000 υποχρέωνε τα κράτη-μέλη να εντάξουν αγροπεριβαλλοντικά μέτρα στα εθνικά τους επιχειρησιακά προγράμματα. Η ετήσια ενίσχυση ανά εκτάριο παρουσίαζε σημαντική διαφορά ανάμεσα στα κράτη-μέλη. Στη χώρα μας εντοπίζονταν τα υψηλότερα κίνητρα (250 ευρώ ανά εκτάριο), ενώ τα χαμηλότερα στη Γαλλία (35 ευρώ ανά εκτάριο) με τον μ.ο να κυμαίνεται στα 89 ευρώ για το έτος 2001.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση - στα πλαίσια του Προγράμματος Δράσης 2000 - ενισχύει την ανταπόκριση της στην ανάγκη προσαρμογής της παραγωγής στις εξελίξεις και τη δυναμική της αγοράς με την πολιτική στη μεταποίηση και εμπορία αγροτικών προϊόντων. Η βελτίωση της ανταγωνιστικής θέσης του τομέα μέσω της αύξησης της προστιθέμενης αξίας των προϊόντων και της διερεύνησης νέων διεξόδων στην αγοράς επιτυγχάνεται με τα μέτρα πολιτικής που εντάσσονται στην κατηγορία αυτή. Όπως και στο παρελθόν παρέχονται ενισχύσεις για επενδύσεις που στοχεύουν στη βελτίωση των συνθηκών κατά τη μεταποίηση και εμπορία των αγροτικών προϊόντων. Μεταξύ των προϋποθέσεων για τη χορήγηση των ενισχύσεων περιλαμβάνονται:

- η υιοθέτηση νέων τεχνολογιών
- η βελτίωση της ποιότητας και των ποιοτικών ελέγχων
- η ενθάρρυνση της ανάπτυξης νέων τρόπων διείσδυσης στις αγορές
- η ποιότητα του περιβάλλοντος. (Παπαγεωργίου και άλλοι, 2005)

Η Μεταρρύθμιση του 2003, η πλέον φιλόδοξη μεταρρύθμιση μέχρι σήμερα.

Μετά την έγκριση της Ατζέντα 2000, η Επιτροπή καλείται από τα μέλη να προβεί σε μια ενδιάμεση επανεξέταση το 2002 για να αξιολογήσει τον αντίκτυπο της τελευταίας μεταρρύθμισης της ΚΑΠ.

Η μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής του 2003 σηματοδότησε μια νέα φάση στις ενισχύσεις για την στήριξη του εισοδήματος των γεωργών, εισάγοντας την έννοια της Ενιαίας Αποδεδειγμένης Ενίσχυσης στον Α΄ πυλώνα της Κ.Α.Π. και ενισχύοντας τον Β΄ πυλώνα με μεταφορά πόρων από τον Α΄ πυλώνα.

Τους βασικούς στόχους της μεταρρύθμισης αυτής αποτέλεσαν:

- Η σύνδεση της ευρωπαϊκής γεωργίας με τις διεθνείς αγορές (προσανατολισμός της αγοράς),
- Η προετοιμασία της διεύρυνσης της ΕΕ προς 10 νέα κράτη-μέλη
- Η ικανοποίηση των νέων αναγκών των πολιτών για προστασία του περιβάλλοντος, ποιότητα προϊόντων και ασφάλεια τροφίμων
- Η μεγαλύτερη συμβατότητα της ΚΑΠ με τις απαιτήσεις τρίτων χωρών. (Πολύζου, 2011)

Η νέα μεταρρύθμιση εισάγει τις παρακάτω νέες αρχές:

1. **Διασφαλίζεται η χρηματοδότηση της ΚΑΠ** μέχρι το 2013
2. Δυνατότητα μερικής ή ολικής **αποσύνδεσης των ενισχύσεων** από την παραγωγή
3. **Ενιαία Ενίσχυση** ανά εκτάριο γης.
4. **Πολλαπλή συμμόρφωση** προς τις οδηγίες και τους κανονισμούς από τους παραγωγούς.
5. **Εθνικό απόθεμα δικαιωμάτων** με παρακράτηση 3% για τους νέους αγρότες.
6. **Διαφοροποίηση.** Μείωση ενισχύσεων κλιμακωτά με τον χρόνο για χρηματοδότηση του προγράμματος αγροτικής ανάπτυξης.
7. **Δημοσιονομική πειθαρχία.** Επιβάλλονται ετήσια όρια στις δαπάνες με επιπτώσεις στα ποσά ενίσχυσης.

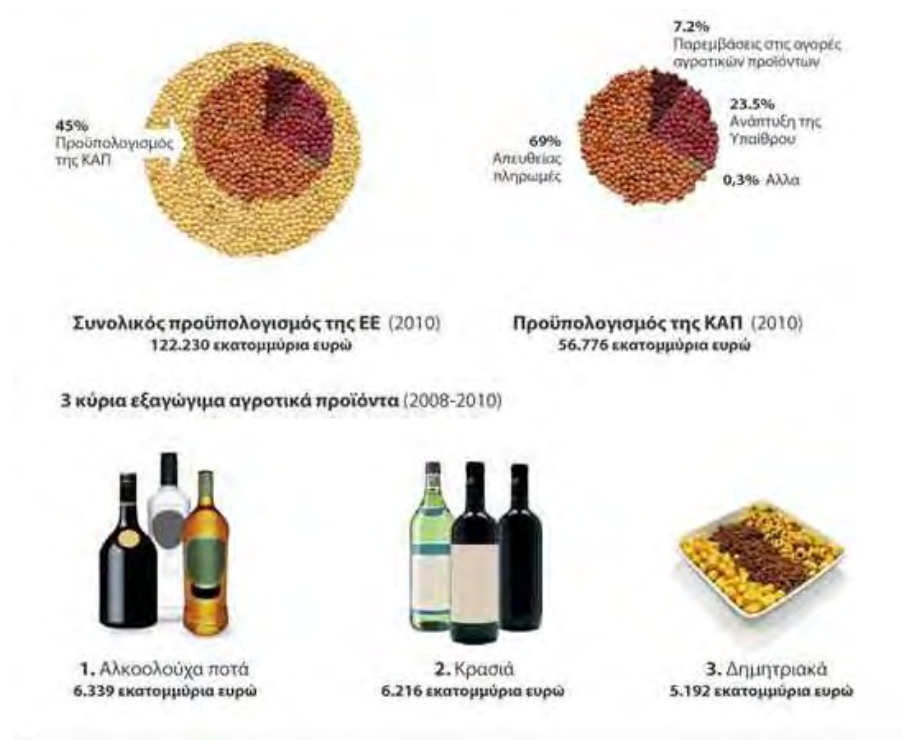
Κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για την επόμενη προγραμματική περίοδο 2007-2013 το ΕΓΤΠΕ χωρίζεται σε δύο διαφορετικά ταμεία.

- Το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΓΓΕ) για τη χρηματοδότηση των μέτρων αγοράς και τις εισοδηματικές ενισχύσεις
- Το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ). (Μπαλδερανός, 2013)

Η Συνθήκη της Λισσαβόνας (2007) και οι επιπτώσεις της στην ΚΑΠ.

Η συνθήκη της Λισσαβόνας (13 Δεκεμβρίου 2007) αναδιατυπώνει τις δύο ιδρυτικές συνθήκες ΣΕΕ και ΣΕΚ. (Συνθήκη για την ΕΕ και συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας). Η δεύτερη μετονομάζεται σε «συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης» (ΣΛΕΕ) και θεσπίζει ορισμένες τυπικές τροποποιήσεις στο κεφάλαιο για τη γεωργία της ΣΕΚ χωρίς να αλλάζει η δομή της.

Συνάμα, πραγματοποιούνται μεταβολές στη νομοθετική διαδικασία, καθώς στη ΣΛΕΕ θεσπίσθηκε μια γενική ταξινόμηση των αρμοδιοτήτων σε τρεις κατηγορίες. Αφορά τις αποκλειστικές αρμοδιότητες, τις συν τρέχουσες αρμοδιότητες, τις συντονιστικές δραστηριότητες και τις υποστηρικτικές αρμοδιότητες. Τώρα πλέον τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα θα εφαρμόζουν την αρχή της επικουρικότητας στους τομείς που δεν υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητα. Στη βάση αυτή, πρέπει να σημειωθεί ότι τα εθνικά κοινοβούλια θα μπορούν να απευθύνουν στους προέδρους του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής αιτιολογημένη γνώμη σχετικά με τη συμβατότητα ενός σχεδίου νομοθετικής πράξης στον γεωργικό τομέα με την αρχή της επικουρικότητας. (Δεληγιάννη, Καπατσέλου 2013)

Εικόνα 4 Τρία κύρια εξαγωγίμα αγροτικά προϊόντα (2008-2010) και η ΚΑΠ σε αριθμούς το 2010 (πηγή: <http://cyprusnews.eu>)

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική μετά το 2013

Τον Οκτώβριο του 2011 ολοκληρώθηκε η δέσμη νομοθετικών προτάσεων για τον καθορισμό της νέας κοινής αγροτικής πολιτικής 2014-2020.

Τα μέτρα αφορούν και αμφοτέρους τους πυλώνες της ΚΑΠ με στόχους:

- Την δικαιότερη κατανομή των ενισχύσεων ανάμεσα στα κράτη μέλη
- Την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας
- Την ενίσχυση της καινοτομίας,
- Την ενίσχυση της ασφάλειας και της ποιότητας των τροφίμων
- Την προστασία του περιβάλλοντος.

Τα σημαντικότερα σημεία των νομοθετικών προτάσεων που αφορούν και τους δύο Πυλώνες της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής είναι τα παρακάτω:

1. **Ανακατανομή των ενισχύσεων στα κράτη μέλη.** Σε αυτή την δέσμη προτάσεων γίνεται μια περισσότερο δίκαιη και ίση κατανομή των ενισχύσεων ανάμεσα στα κράτη μέλη. Συγκεκριμένα, σε όσα κράτη μέλη των οποίων τα επίπεδα άμεσων ενισχύσεων ανά εκτάριο βρίσκονται κάτω του 90% του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 27, προτείνεται σταδιακή αναπροσαρμογή καλύπτοντας το 33% της σημερινής διαφοράς τους.
2. **Δομή των άμεσων ενισχύσεων.** Οι ενιαίες ενισχύσεις των εκμεταλλεύσεων αντικαθίστανται από ένα σύστημα με σταδιακές ενισχύσεις που αποτελείται από 6 νέους μηχανισμούς, το καθεστώς βασικής ενίσχυσης, την πράσινη ενίσχυση, την ενίσχυση σε αγροτικές σε περιοχές με φυσικά μειονεκτήματα, την ενίσχυση για νέους αγρότες, τις συνδεδεμένες ενισχύσεις και τις ενισχύσεις για μικρούς αγρότες.
3. **Ανώτατα όρια των άμεσων ενισχύσεων.** Με αυτή την δέσμη μέτρων, προβλέπεται να θεσπιστούν ανώτατα όρια ενισχύσεων για κάθε εκμετάλλευση που μόλις ξεπεραστούν θα εφαρμόζονται προοδευτικές μειώσεις. Εξαιρούμενες είναι οι εκμεταλλεύσεις που λαμβάνουν την «πράσινη» ενίσχυση. Οι μειώσεις αυτές αφορούν σε ποσοστά
  - **20% για σύνολο ενισχύσεων άνω των 150.000 έως και 200.000 ευρώ**
  - **40% για σύνολο ενισχύσεων άνω των 200.000 έως και 250.000 ευρώ**
  - **70% για σύνολο ενισχύσεων άνω των 250.000 έως και 300.000 ευρώ**
  - **100% για σύνολο ενισχύσεων άνω των 300.000 ευρώ**Οι πόροι που θα εξοικονομηθούν πρόκειται να παραμένουν στο κράτος μέλος προέλευσης.
4. **Κανονισμός για την αγροτική ανάπτυξη- Πυλώνας II.** Με την νέα πολιτική που αφορά την αγροτική ανάπτυξη καταργούνται οι τέσσερις βασικοί άξονες που υπήρχαν μέχρι σήμερα και αντικαθίστανται με νέους που θα βασίζονται στους ευρύτερους πολιτικούς στόχους της νέας ΚΑΠ και της στρατηγικής «Ευρώπη 2020».Οι στόχοι για την αγροτική ανάπτυξη για την περίοδο 2014-2020 είναι:
  - Η βιώσιμη παραγωγή τροφίμων

- Η βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων και αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής
- Η ισορροπημένη εδαφική ανάπτυξη. (Ρουσιανου, 2015).

ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΗΣ ΕΕ

Εισαγωγή

Στο δεύτερο κεφάλαιο, παρουσιάζονται οι προτεραιότητες της Ελλάδας για την πολιτική αγροτικής ανάπτυξης για τη χρονική περίοδο 2000-2006 μέχρι και το πρόγραμμα 2014-2020 καθώς και τα χρηματοδοτικά όργανα της ΕΕ.

Η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης σε Εθνικό επίπεδο

Πολιτική Αγροτικής Ανάπτυξης στην Ελλάδα 2000-2006

Όπως προσδιορίζεται η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης από το «*Πρόγραμμα Δράσης 2000*» και το «*Τρίτο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006*», πραγματοποιούνται στην Ελλάδα τα επιμέρους προγράμματα που αναλύονται παρακάτω.

Εθνικό επιχειρησιακό πρόγραμμα

Επεκτείνεται σε όλη την επικράτεια και συγχρηματοδοτείται από το σκέλος προσανατολισμού του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Προσανατολισμού και Εγγυήσεων. Στόχος του είναι η ενδυνάμωση, στήριξη και βελτίωση του συστήματος διαχείρισης, παρακολούθησης και ελέγχου του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης και των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων.

Επιχειρησιακό πρόγραμμα 'Αγροτική Ανάπτυξη-Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου

Ένα πρόγραμμα εθνικής εμβέλειας, που συγχρηματοδοτείται από το σκέλος Εγγυήσεων του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Προσανατολισμού και Εγγυήσεων με προϋπολογισμό 3,2 δις ευρώ.

Οι γενικοί αναπτυξιακοί στόχοι του Ε.Π. «Αγροτική Ανάπτυξη – Ανασυγκρότηση Υπαίθρου» για την περίοδο 2000-2006 είναι οι ακόλουθοι:

Πρώτος γενικός στόχος είναι «η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής γεωργίας ενόψει των προκλήσεων ενός συνεχώς ανταγωνιστικότερου διεθνούς περιβάλλοντος».

Δεύτερος γενικός στόχος είναι «η βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου για να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα και η ελκυστικότητά της και να αποκατασταθεί η κοινωνική και οικονομική της λειτουργία». Με το στόχο αυτό επιδιώκεται η αναβίωση φθινουσών περιοχών των οποίων η τοπική οικονομία εξαρτάται άμεσα από τον πρωτογενή τομέα.

Τρίτος γενικός στόχος είναι «η διατήρηση και βελτίωση του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων της υπαίθρου». (<https://www.3kps.gr>)

Περιφερειακά επιχειρησιακά προγράμματα

Είναι 13 περιφερειακά επιχειρησιακά προγράμματα, που μερικώς συγχρηματοδοτούνται από το σκέλος Προσανατολισμού του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Προσανατολισμού και Εγγυήσεων αλλά αντλούν και από άλλα διαρθρωτικά ταμεία. Κοινός στόχος τους είναι η ενίσχυση της δυνατότητας των περιφερειακών και τοπικών αρχών να εφαρμόσουν ένα πλήρες φάσμα δράσεων οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. (<https://www.3kps.gr>)

Κοινοτική πρωτοβουλία Leader +

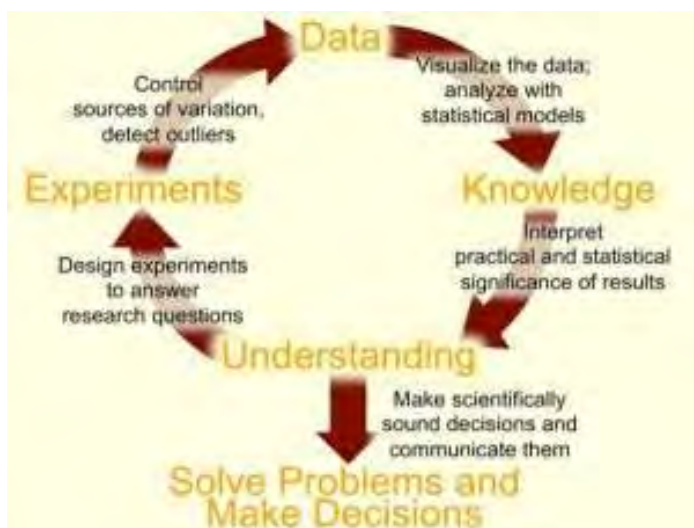
Το πρόγραμμα Leader+ αποτελεί μια κοινοτική πρωτοβουλία που συγχρηματοδοτείται από το σκέλος Προσανατολισμού του γεωργικού ταμείου της Ένωσης στα πλαίσια του Προγράμματος Δράσης 2000, σε συνέχεια των προγραμμάτων που είχαν προηγηθεί. Με το πρόγραμμα αυτό ενθαρρύνεται η υλοποίηση ολοκληρωμένων στρατηγικών υψηλής ποιότητας που αποβλέπουν στη βιώσιμη τοπική ανάπτυξη.

Η σχετικά περιορισμένη κοινοτική χρηματοδότηση και εμβέλεια των μέτρων (2,1 δισεκατομμύρια ευρώ για την περίοδο 2000-2006) έκανε το χαρακτήρα του προγράμματος περισσότερο πειραματικό και πιλοτικό. Κατά την εφαρμογή των προγραμμάτων Leader οι αγροτικές περιοχές αντιμετωπίζονταν ως ένα

ολοκληρωμένο σύνολο που εμπεριέχει όλους τους τομείς της οικονομίας. Τα μέτρα πολιτικής απευθύνονται σε όλους τους πολίτες της υπαίθρου συμπεριλαμβανομένων, φυσικά, και των αγροτών αλλά δεν περιορίζονται μόνο στους αγρότες. Τα εργαλεία της αναπτυξιακής πολιτικής απορρέουν από κοινές γενικές κατευθύνσεις και προσανατολισμούς αλλά διαφέρουν από τη μια αγροτική περιοχή στην άλλη ανάλογα

με τις συνθήκες και τις ανάγκες που χαρακτηρίζουν κάθε περιοχή. (Μπαλδεράνος 2013)

Πηγή <http://www.leader-plus.gr/the-significance-of-the-plus-in-leader>

Πολιτική Αγροτικής Ανάπτυξης στην Ελλάδα 2007-2013

Οι προτεραιότητες της Ελλάδας για την περίοδο 2007-2013 οριοθετούνται από το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΣΣΑΑ) 2007-2013, με βάση το άρθρο 11 του Κανονισμού (ΕΚ) 1698/2005 για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ). (<http://www.agrotikianaptixi.gr>)

Η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης 2007-2013 εφαρμόζεται σε τρεις βασικούς άξονες και έναν οριζόντιο άξονα ο οποίος βασίζεται στην εμπειρία που αποκτήθηκε από τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες Leader των προηγούμενων προγραμματικών περιόδων.

Πίνακας 4. Άξονες αγροτικής ανάπτυξης 2007 -2013

α/α	Άξονες Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης	Στόχοι
1	Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας, της δασοκομίας και του αγροτοδιατροφικού τομέα.	Αναστροφή της ηλικιακής διάρθρωσης και του μικρού μεγέθους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, Ανάπτυξη των επιχειρηματικών δομών μέσω της προώθησης του τεχνολογικού εξοπλισμού Αναβάθμιση των υποδομών του πρωτογενή τομέα Ανάπτυξη δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού για την προσαρμογή του στις νέες απαιτήσεις.
2	Προστασία του περιβάλλοντος και αεροφόρος διαχείριση των φυσικών πόρων	Προστασία του εδάφους και των υδατικών πόρων, Άμβλυνση των επιπτώσεων των κλιματικών μεταβολών, Προστασία της βιοποικιλότητας, Προστασία του αγροτικού τοπίου Βελτίωση της οικολογικής σταθερότητας των δασών.
3	Ποιότητα ζωής στις αγροτικές περιοχές και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας.	Οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική αναβάθμιση των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών της χώρας Προώθηση δραστηριοτήτων εκτός της γεωργίας, στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας μικρής κλίμακας και στην αναστροφή των δυσμενών τάσεων της πληθυσμιακής συρρίκνωσης σε μια ελκυστικότερη ύπαιθρο
4	Δημιουργία τοπικών ικανοτήτων για την απασχόληση μέσω της προσέγγισης Leader	Δυνατότητα σε αγροτικές περιοχές να εφαρμόσουν στρατηγικές τοπικής ανάπτυξης

Πολιτική Αγροτικής Ανάπτυξης στην Ελλάδα 2014-2020

Το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της περιόδου 2014-2020 θα επιχειρήσει την άμβλυνση των επιπτώσεων της μακροχρόνιας ύφεσης, συνέπεια της υφιστάμενης οικονομικής κρίσης και την αεροφόρο ανασυγκρότηση των αγροτικών περιοχών. Η κοινοτική, εθνική και ιδιωτική συμμετοχή αθροιστικά θα αγγίξει τα 6 δις ευρώ. Το πρόγραμμα διαρθρώνεται γύρω από τους ακόλουθους δύο αλληλένδετους και συμπληρωματικούς στόχους:

- Τη μετάβαση της ελληνικής αγροτικής οικονομίας σε ένα ισχυρό και βιώσιμο αγροδιατροφικό μοντέλο που θα οδηγήσει προοδευτικά τον πρωτογενή τομέα στην σταδιακή απεξάρτηση από τις επιδοτήσεις και την ‘αδράνεια’ προς την ανάπτυξη και την παραγωγική ανασυγκρότηση. Μια μορφή, παράλληλα, σταδιακής μετακίνησης από το μοντέλο της συμβατικής γεωργίας των αγροτικών εμπορευμάτων, στο οποίο η χώρα δύσκολα θα γίνει ανταγωνιστική λόγω των γνωστών διαρθρωτικών προβλημάτων, σε ένα μοντέλο ποιοτικής γεωργίας, που θα συνδέεται με τα προϊόντα ποιότητας, γεωγραφικής ένδειξης και ταυτότητας με εξαγωγικό προσανατολισμό και διαφοροποιημένες τιμές.
- τη συνολικότερη ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών της χώρας ώστε να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες για την οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική αναβάθμιση της ελληνικής υπαίθρου. >>

(Παρουσίαση θέσεων κυβέρνησης από τον Πρωθυπουργό, Αυγούστος 2015)

Το πρόγραμμα Πολιτικής Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020 θέτει τις προτεραιότητες που παρατίθενται παρακάτω περιληπτικά:

1. Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της παραγωγικότητας του πρωτογενή τομέα μέσα από την ενίσχυση επενδύσεων, παροχή κινήτρων για οργάνωση των παραγωγών, την αναδιάρθρωση των παραγωγικών κλάδων και την δημιουργία δομών συμβουλευτικής υποστήριξης παραγωγών.
2. Αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού και ενίσχυση της επιχειρηματικότητας.
3. Ενίσχυση της αξίας των εγχώριων αγροτικών προϊόντων. Με επένδυση στην ποιότητα στόχος είναι η αύξηση της προστιθέμενης αξίας του αγροτικού

προϊόντος. Αυτό πέρα από την ποιότητα θα επιτευχθεί μέσω της οργανωμένης προβολής από δίκτυα (clusters) παραγωγών και επιχειρήσεων μεταποίησης και εμπορίας.

4. Προστασία του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων και αντιμετώπιση ή/και η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή.
5. Ενίσχυση του κοινωνικού ιστού στις αγροτικές περιοχές. Η προτεραιότητα αυτή θα επιτευχθεί μέσω μέτρων και δράσεων που δίνουν κίνητρα για τη δημιουργία και διατήρηση βιώσιμων θέσεων εργασίας, με την ενθάρρυνση δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων στις αγροτικές περιοχές.
(<http://www.sedik.gr>)

Για την ανάπτυξη, την επιχειρηματικότητα, την διατήρηση και αύξηση της απασχόλησης τα μέτρα που πρόκειται να ληφθούν είναι τα ακόλουθα:

- 7.500 επενδύσεις, οι οποίες θα συμβάλλουν κυρίως στη διατήρηση θέσεων εργασίας
- 340 επενδυτικά σχέδια με συμβολή στη δημιουργία τουλάχιστον μιας θέσης εργασίας ανά επενδυτικό σχέδιο στον τομέα της μεταποίησης γεωργικών προϊόντων
- Ενίσχυση 14.000 νέων αγροτών
- Ενίσχυση νέων επιχειρήσεων εντός και εκτός γεωργικού τομέα
(<http://www.sedik.gr>)

Οι ανωτέρω προτεραιότητες θα πρέπει να θεωρηθούν ως φυσική συνέχεια των προσπάθειών που έχουν γίνει μέχρι σήμερα. Συγκεκριμένα όσο αφορά την αγροτική παραγωγή, αξιοποιούνται οι συνέργειες και η συμπληρωματικότητα που έχουν εξασφαλιστεί τόσο με τον Πυλώνα Ι της νέας ΚΑΠ όσο και με τα υπόλοιπα επενδυτικά και διαρθρωτικά ταμεία της Ε.Ε.

Τέλος οι ομαδοποιημένες κατηγορίες των μέτρων του ΠΑ, που μπορούμε να διακρίνουμε, στον αγροτικό τομέα είναι:

- Ιδιωτικές και δημόσιες επενδύσεις στον γεωργικό και δασικό τομέα,
- Τα γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα και μέτρα προστασίας της παραγωγής
- Δομές υποστήριξης του αγρό-διατροφικού συστήματος και του δασικού τομέα

Χρηματοδοτικά Όργανα

Η Ευρωπαϊκή ένωση έχει ετήσιο προϋπολογισμό ύψους περίπου 100 δις. Ευρώ και ένα σημαντικό ποσοστό από το ποσό αυτό, περίπου το 45%, χρησιμοποιείται για τη στήριξη του γεωργικού τομέα.

Τα 100 δις ευρώ αποτελούν κάτι περισσότερο από το 1% του ακαθάριστου εθνικού εισοδήματος (ΑΕΠ) των κρατών-μελών. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει ότι τα κράτη-μέλη έχουν εκχωρήσει στην Ε.Ε. μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό των καθολικών τους δαπανών, προκειμένου να δαπανηθούν για τους σκοπούς και τις πολιτικές της Ε.Ε. Τα υπόλοιπα ποσά των προϋπολογισμών των κρατών-μελών δαπανώνται με βάση τις προτεραιότητες και τους στόχους των επιμέρους κρατών. Συνεπώς, η αλληλεξάρτηση των κρατών μελών από την άποψη αυτή είναι μικρή και η συνοχή τους αποτελεί περισσότερο ευχή παρά στόχο προτεραιότητας.

Από τους ονομαζόμενους ιδίους πόρους (κατά το $\frac{1}{4}$) και από άμεσες εισφορές των κρατών-μελών (κατά τα $\frac{3}{4}$) προέρχονται οι πόροι του προϋπολογισμού της Ε.Ε. Οι ίδιοι πόροι αποτελούνται από εισφορές στα εισαγόμενα γεωργικά προϊόντα και από δασμούς στα υπόλοιπα εισαγόμενα προϊόντα καθώς και από ένα ποσοστό του φόρου προστιθέμενης αξίας. Οι εισφορές των κρατών-μελών αποτελούν ένα ποσοστό του ΑΕΠ κάθε κράτους-μέλους το οποίο έχει καθοριστεί να μην υπερβαίνει το 1,27%. Παρά τις αυξημένες δαπάνες που είναι αναγκαίες για την εκτεταμένη διεύρυνση της Ε.Ε. με 10 νέες χώρες, το ποσοστό αυτό δεν μεταβλήθηκε.

Η διαχείριση του 76% και πλέον του προϋπολογισμού της ΕΕ γίνεται σε συνεργασία με τις εθνικές και περιφερειακές αρχές μέσω ενός συστήματος «κοινής διαχείρισης», κατά κύριο λόγο μέσω 5 μεγάλων ταμείων, των διαρθρωτικών και επενδυτικών ταμείων.

Τα πέντε αυτά ταμεία είναι:

- Το Ευρωπαϊκό ταμείο περιφερειακής ανάπτυξης (ΕΤΠΑ)
- Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ)
- Το Ταμείο συνοχής (ΤΣ)

- Το Ευρωπαϊκό ταμείο θάλασσας και αλιείας (ΕΤΘΑ)
- Το Ευρωπαϊκό γεωργικό ταμείο αγροτικής ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) (http://ec.europa.eu/regional_policy/el/funding/)

Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ): επικεντρώνεται στην υποβοήθηση της εξέλιξης και της αναδιάρθρωσης των περιφερειών, για να επιτύχει τη διόρθωση των περιφερειακών ανισοτήτων, αξιοποιώντας και συντονισμό με τις παρεμβάσεις των άλλων διαρθρωτικών ταμείων. Η στήριξη που παρέχει η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω της περιφερειακής πολιτικής είναι συνάρτηση του επιπέδου ανάπτυξης των περιφερειών και του είδους των δυσχερειών που αντιμετωπίζουν. Κατά τη χρονική περίοδο 2000-2006 προβλήθηκαν τρεις στόχοι: 1) Προώθηση της ανάπτυξης και της διαρθρωτικής προσαρμογής των περιφερειών που παρουσιάζουν αναπτυξιακή υστέρηση (ολόκληρη η Ελλάδα είχε περιληφθεί στο στόχο αυτόν). 2) Στήριξη της οικονομικής και κοινωνικής μεταλλαγής στις περιοχές που αντιμετωπίζουν διαρθρωτικά προβλήματα. 3) Στήριξη των προσαρμογών και του εκσυγχρονισμού των συστημάτων εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης. (http://ec.europa.eu/regional_policy/el/funding/)

Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Ταμείο (ΕΚΤ): επικεντρώνεται στην υποστήριξη των μέτρων που επιδιώκουν την πρόληψη και την αντιμετώπιση της ανεργίας, την εξέλιξη του ανθρώπινου δυναμικού, τη σταθερότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών στην απασχόληση, τη βιώσιμη ανάπτυξη και την οικονομική και κοινωνική συνοχή.

Ταμείο Συνοχής: Το ταμείο συνοχής επιδιώκει την οικονομική και κοινωνική συνοχή, καθώς και την αλληλεγγύη των κρατών-μελών της Ε.Ε. Τον θεμελιώδη και κυρίαρχο προσανατολισμό του Ταμείου συνιστούν οι τομείς του περιβάλλοντος και των διευρωπαϊκών δικτύων υποδομής και μεταφορών. Για τις επιχορηγήσεις του Ταμείου Συνοχής, επιλέξιμα είναι τα κράτη-μέλη των οποίων το εθνικό προϊόν (ΑΕΠ) κατά κεφαλήν ακαθάριστο είναι λιγότερο από το 90 % του κοινοτικού μέσου όρου. Αυτά έχουν εφαρμόσει πρόγραμμα, προκειμένου να εξυπηρετηθούν τα οικονομικά κριτήρια σύγκλισης που εξαρτώνται από το άρθρο 104 της Συνθήκης για την ίδρυση

της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κατά την χρονική περίοδο 2000-2006, οι διαθέσιμοι πόροι του Ταμείου συνοχής ήταν 18 δις. Ευρώ. Το 80% με 85% των δημοσίων δαπανών των έργων καλύπτεται από το ταμείο συνοχής.

Το Ευρωπαϊκό ταμείο θάλασσας και αλιείας (ΕΤΘΑ): Το ταμείο οδηγεί τους αλιείς προς μια βιώσιμη αλιεία, στηρίζει τις παράκτιες κοινότητες στη διαφοροποίηση των οικονομιών τους και χρηματοδοτεί έργα που δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας και βελτιώνουν την ποιότητα ζωής στις ευρωπαϊκές παράκτιες περιοχές. (http://ec.europa.eu/regional_policy/el/funding/)

Το Ευρωπαϊκό γεωργικό ταμείο αγροτικής ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ): Αντικατέστησε το 2007 ΕΓΤΠΕ. Χρηματοδοτεί την κοινή γεωργική πολιτική και μέσω αυτού θα βελτιωθούν η ανταγωνιστικότητα της γεωργίας και της δασοκομίας, το περιβάλλον και η διαχείριση της υπαίθρου, η ποιότητα της ζωής, αλλά και η διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων στις αγροτικές περιοχές.

Το Ταμείο θα συμβάλει στην επίτευξη των τριών στόχων που συμβαδίζουν με τους τρεις άξονες της αγροτικής πολιτικής, οι οποίοι καθορίζονται σε κοινοτικό επίπεδο, ήτοι:

- στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας και της δασοκομίας, στηρίζοντας την αναδιάρθρωσή τους
- στη βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου, στηρίζοντας τη χωροταξική διαχείριση
- στη βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και στην ενθάρρυνση της διαφοροποίησης των οικονομικών δραστηριοτήτων. (<https://www.espa.gr>)

Πιστωτική Αγορά στον Ελλαδικό Χώρο

Η Ελλάδα συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε., στον γεωργικό τομέα είναι λιγότερο εκτεθειμένη στην πιστωτική αγορά κατά τα προηγούμενα χρόνια. Η δανειακή επιβάρυνση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στην Ελλάδα ήταν μόλις 0,6% σε σχέση με το 14,6% κατά μέσο όρο στην Ε.Ε. Επίσης, σε σύγκριση με τις βόρειες χώρες της Ε.Ε., η Ελλάδα έχει σχετικά μικρότερο ποσοστό ανεξόφλητων αγροτικών δανείων. Με την Ελλάδα όμως να έχει ένα από τα υψηλότερα επιτόκια δανεισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση οι Έλληνες αγρότες βρίσκονται σε μειονεκτική θέση στην πιστωτική αγορά σε σχέση με τους ανταγωνιστές τους στην Ε.Ε. (Αλεξάκη, Επιμελητήριο Εύβοιας).

Αυτός λοιπόν είναι άλλος ένας δείκτης που δείχνει την σημασία των αγροτικών πολιτικών και των χρηματοδοτικών οργάνων της Ε.Ε στον ελληνικό Πρωτογενή τομέα.

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΚΑΙ ΑΓΡΟΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η Έννοια του Περιβάλλοντος Δικαίου στον Αγροτικό Χώρο

Η σχέση περιβάλλοντος και ανάπτυξης πάντοτε ήταν μια σχέση αντιπαλότητας. Ήρθε όμως η ώρα που ο άνθρωπος άρχισε να αντιλαμβάνεται ότι η γη καταστρέφεται και τα φυσικά αγαθά τείνουν σε εξάντληση. Η συνεχιζόμενη αλόγιστη κατανάλωση φυσικών πόρων και πηγών ενέργειας οδηγούν σε αυτοκαταστροφή της ανθρωπότητας. (Διακήρυξη του διεθνούς Συνεδρίου του Άμστερνταμ για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς 1975).

Τα παλαιά μοντέλα ανάπτυξης, αδιαμφισβήτητα επιφέρουν υποβάθμιση και καταστροφή του περιβάλλοντος. Βέβαια από την άλλη πλευρά του νομίσματος η απόλυτη προστασία καθιστά εμπόδιο στην ανάπτυξη.

Πλέον είναι κοινώς αποδεκτό πως μόνο με τον σεβασμό προς το περιβάλλον μπορεί να διατηρηθεί η ποιότητα ζωής. Αυτό καταστροφικό μοντέλο για πάσης θυσίας ανάπτυξη πρέπει να αντικατασταθεί από αυτό της βιώσιμης ανάπτυξης που θα προσδώσει προοπτική στο περιβάλλον.

Η βιώσιμη ανάπτυξη επιδιώκει την αύξηση της παραγωγικής διαδικασίας λαμβάνοντας υπόψη τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις και σεβόμενη το περιβάλλον. Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης είναι πολυδιάστατη και διασυνδέεται με άλλες κοινωνικές αξίες άρρηκτα συνυφασμένες με ποικίλες ανθρώπινες δραστηριότητες. (Λαδιάς και άλλοι, 2013)

Οι σύγχρονες περιβαλλοντικές λύσεις σκοπεύουν στη λήψη τέτοιων μέτρων ώστε, αφενός να διαφυλάσσεται το περιβάλλον με την εξασφάλιση μιας καλύτερης ποιότητας ζωής και αφετέρου να δίνονται οι προοπτικές στην οικονομική ανάπτυξη.

Η επιδίωξη της προστασίας του περιβάλλοντος, όπως αναφέρεται στη Συνθήκη του Μάαστριχτ, μπορεί να επιτευχθεί μέσα από:

- Τη διατήρηση, την προστασία και τη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος.
- Την προστασία της υγείας του ανθρώπου
- Τη συνετή και ορθολογική χρήση των φυσικών πόρων
- Την αντιμετώπιση τοπικών και διεθνών περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνωρίζοντας τη σημασία της προστασίας του περιβάλλοντος οριοθέτησε ρυθμίσεις προς την κατεύθυνση της επανόρθωσης των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Με επίκεντρο την επίτευξη της ισόρροπης και αειφόρου ανάπτυξης κατοχύρωσε νομικά την περιβαλλοντική προστασία αποσυνδέοντας την από κάθε οικονομική και εμπορική επιδίωξη. (Λαδιάς και άλλοι, 2013)

Με περιβαλλοντικούς όρους, βιώσιμη είναι η αγροτική παραγωγή, που δεν υποβαθμίζει το περιβάλλον και διαφυλάσσει τη δυνατότητα παραγωγής και τη βιοποικιλότητα, για τις επόμενες γενιές. Οι επιδοτήσεις των τιμών των αγροτικών προϊόντων, οδήγησαν τους αγρότες, στη μεγιστοποίηση της παραγωγής, χωρίς να δίνουν σημασία, στην εξάντληση των πόρων και των φυσικών πηγών, στη μόλυνση ή στην καταστροφή του περιβάλλοντος. Η οποιαδήποτε μορφής ενίσχυση που δίνεται σε αγροτική παραγωγή, πρέπει να στρέφεται, σε μονάδες παραγωγής, που σέβονται το περιβάλλον. Βάσει των πληροφοριών που κατατίθενται στην κεντρική «αποθήκη» (Central Data Repository – CDR) του ΕΟΠ, συντάσσονται και οι εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ενώ εμμέσως ελέγχεται η εφαρμογή της κοινοτικής περιβαλλοντικής νομοθεσίας. (Λαδιάς και άλλοι, 2013)

Οι επιδόσεις της Ελλάδας, όπως προκύπτει από τους πίνακες του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος, αντί να βελτιώνονται χρόνο με τον χρόνο, χειροτερεύουν. Σε ποσοστό, οι πληροφορίες που κατατέθηκαν το 2008 είναι στο 38%, έναντι 50% το 2007 κάνοντας φανερή την μη ευαισθητοποίηση των Ελλήνων παραγωγών (WWF Hellas, 2009)

Η γεωργία είναι μία από τις κύριες αιτίες της απώλειας της βιοποικιλότητας αλλά και υπεύθυνη για τις αλλαγές στα παραδοσιακά γεωργικά συστήματα όσον αφορά τη χρήση των συντελεστών παραγωγής. Έτσι όλο και περισσότερο γίνεται αντιληπτή η ανάγκη για την ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών προβληματισμών στη γεωργική πολιτική.

Το θεσμικό πλαίσιο στην Χώρα μας

“Με τον όρο προστατευόμενη περιοχή, προσδιορίζεται μια περιοχή που είναι αφιερωμένη πρωταρχικά στην προστασία και απόλαυση της φυσικής και πολιτισμικής κληρονομιάς και στη διατήρηση της βιοποικιλότητας των οικολογικών λειτουργιών και των ιδιαίτερων αξιών της φύσης.” (Διεθνής Ένωση Προστασίας της Φύσης, IUCN 1991).

Στην Ελλάδα έχει θεσμοθετηθεί ένα πλήθος εργαλείων για την διαχείριση και προστασία του περιβάλλοντος. Παρακάτω θα περιγραφούν τα πλαίσια και οι συμβάσεις και στα τρία επίπεδα. (Διεθνές, ευρωπαϊκό, εθνικό) (Η. Μπεριάτος- Μ. Παπαγεωργίου, 2010)

Διεθνείς συνθήκες και συμβάσεις

Οι διεθνείς συμβάσεις και συνθήκες που έχουν επικυρωθεί από την Ελληνική πλευρά είναι εξής:

1. Πρόγραμμα ‘‘Άνθρωπος και Βιόσφαιρα’’ της UNESCO, για τα αποθέματα της βιόσφαιρας.
2. Σύμβαση Ramsar για την προστασία των υγροτόπων
3. Ευρωδίπλωμα του συμβουλίου της Ευρώπης που απονέμεται σε περιοχές που αναγνωρίζονται ως περιοχές φυσικής κληρονομιάς ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος
4. Σύμβαση της Βαρκελώνης για την προστασία των σημαντικών θαλάσσιων περιοχών
5. Σύμβαση για τα μνημεία φυσικής κληρονομιάς της UNESCO.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως αν όχι όλες, οι περισσότερες από τις περιοχές που υπάγονται στα παραπάνω καθεστάτα προστατεύονται και από την εθνική νομοθεσία. (Μπεριάτος & Παπαγεωργίου, 2010)

Κανονισμοί και οδηγίες της Ευρωπαϊκής νομοθεσίας

Η οδηγία 92/43/ΕΟΚ αφορά την προστασία φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας. Παράλληλα προβλέπεται η ίδρυση του δικτύου ‘‘Φύση 2000’’ που δεν περιέχει μέτρα και κανονισμούς αλλά περιορίζεται στον

χαρακτηρισμό περιοχών. Περιλαμβάνει τις ζώνες ειδικής προστασίας (ΖΕΠ 79/409/ΕΟΚ) και τους τόπους κοινοτικής σημασίας (ΤΚΣ 92/43/ΕΟΚ).

Ελληνικό θεσμικό πλαίσιο

Η Ελλάδα, εκτός των διεθνών και ευρωπαϊκών συμβάσεων έχει φυσικά προχωρήσει και από μόνη της στην νομοθέτηση εργαλείων για την προστασία και την νομοθέτηση του περιβάλλοντος. Οι σημαντικότερες κανονιστικές πράξεις είναι:

- Ο Ν. 3044/03 που συστήνει τους 25 φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών.
- Ο Ν. 2742/99 με τον οποίο εισάγεται η έννοια των φορέων διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών.
- Ο Ν. 1650/86 όπου διακρίνονται οι εξής πέντε κατηγορίες προστατευόμενων περιοχών: α) Περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης β) Περιοχές προστασίας της φύσης γ) Εθνικά πάρκα δ) Προστατευόμενοι φυσικοί σχηματισμοί ε) Περιοχές οικοανάπτυξης.
- Ο Ν. 998/1979 για την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων.
- Ο Ν. 177/1975 που είναι η αναθεώρηση του προηγούμενου νόμου.
- Ο Ν. 1468/1950 που μεταξύ άλλων ορίζει την έννοια των τοπίων ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.
- Ο Ν. 856/1937 περί εθνικών δρυμών. (Μπεριάτος & Παπαγεωργίου, 2010)

Στους παρακάτω πίνακες θα δούμε τις κατηγορίες Π. Περιοχών με βάση την διεθνή και εθνική νομοθεσία, εξαιρουμένων των περιοχών προστασίας και απόλυτης προστασίας που είναι εντός των εθνικών Πάρκων.

Πίνακας 5. Κατηγορίες Προστατευόμενων περιοχών βάση εθνικής νομοθεσίας

Κατηγορίες Προστατευόμενων περιοχών βάση εθνικής νομοθεσίας.	Αριθμός περιοχών	Έκταση σε εκτάρια
Εθνικά πάρκα	19	667.644
Αισθητικά δάση	19	32.021
Διατηρητέα μνημεία της φύσης	52	15.970
Καταφύγια άγριας ζωής	607	1.067.756
Ελεγχόμενες κυνηγετικές περιοχές	7	111.513
Εκτροφεία θηραμάτων	21	30.352
Περιοχές προστασίας της φύσης	5	13.368
Περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης	3	3.391
Προστατευτικά δάση	3	41.742
Προστατευόμενοι φυσικοί σχηματισμοί και τοπία	4	4.581
Περιοχές οικοανάπτυξης	3	172.155

Πηγή: (Μπεριάτος & Παπαγεωργίου, 2010, ίδια επεξεργασία)

Πίνακας 6. Κατηγορίες Προστατευόμενων περιοχών βάση διεθνών δεσμεύσεων

Κατηγορίες Προστατευόμενων περιοχών βάση διεθνών δεσμεύσεων.	Αριθμός περιοχών	Έκταση σε εκτάρια
Υγρότοποι Ραμσάρ	10	167.301
Μνημεία παγκόσμιας κληρονομιάς	2	34.087
Αποθέματα βιόσφαιρας	2	8.838
Ειδικά προστατευόμενες περιοχές	9	214.790
Βιογενετικά αποθέματα	16	22.261
Περιοχές με ευρωδίπλωμα	1	4.850

Πηγή: (Μπεριάτος & Παπαγεωργίου, 2010, ίδια επεξεργασία)

Η Αναγκαιότητα της Διαχείρισης των Προστατευόμενων Περιοχών

Η διαχείριση της κάθε προστατευόμενης περιοχής προκειμένου να είναι αποτελεσματική πρέπει να στηρίζεται στην πολύ καλή γνώση της υφιστάμενης κατάστασης της περιοχής και των απαιτήσεων της χλωρίδας και της πανίδας της.

Με υπόβαθρο τη γνώση αυτή, διαμορφώνεται το σχέδιο διαχείρισης της περιοχής από τους **φορείς διαχείρισης** το οποίο περιλαμβάνει μέτρα και δράσεις που έχουν ως στόχο:

- Την διατήρηση της βιοποικιλότητας και της λειτουργίας των οικοσυστημάτων
- την ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού και των επισκεπτών της περιοχής καθώς και η περιβαλλοντική εκπαίδευσή τους
- Την φύλαξη και ασφάλεια των χώρων προστασίας
- Την προστασία και βελτίωση της παραγωγικότητας του εδάφους και του νερού των υδάτινων συστημάτων (Μπεριάτος & Παπαγεωργίου, 2010)

Η σύνταξη όπως και η ευθύνη για την εφαρμογή, την παρακολούθηση και αξιολόγηση του σχεδίου διαχείρισης αποτελούν αρμοδιότητα του Φορέα Διαχείρισης της εκάστοτε προστατευόμενης περιοχής. Άλλες αρμοδιότητες και δραστηριότητες του ΦΔ είναι η γνωμοδότηση για την χωροθέτηση έργων, εισήγηση για παραβάσεις της νομοθεσίας για το περιβάλλον προς τις αρμόδιες αρχές, υλοποίηση προγραμμάτων για την προαγωγή της επιστημονικής γνώσης για την περιοχή, κατάρτιση μελετών και εκτέλεση τεχνικών έργων για την προστασία και ανάδειξη της περιοχής.

Η εκτέλεση όλων των προαναφερόμενων δραστηριοτήτων προϋποθέτει όμως επαρκή στελέχωση και χρηματοδότηση. Ωστόσο η εκχώρηση ευθυνών και αρμοδιοτήτων δεν είναι ανάλογη με την εκχώρηση πόρων, είτε αυτοί είναι ανθρώπινοι είτε οικονομικοί, με αποτέλεσμα οι Φορείς Διαχείρισης να καλούνται να επιτελέσουν ένα ιδιαίτερα σημαντικό έργο χωρίς όμως να διαθέτουν τους κατάλληλους πόρους με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την προστασία της εκάστοτε προστατευόμενης περιοχής.

Γεωργία, Περιβάλλον και Γεωργοπεριβαλλοντικά Μέτρα

Τα γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα αποτελούν μια δέσμη μέτρων ορθολογικής διαχείρισης της γεωργικής και δασικής γης που συμβάλλουν στην προστασία και βελτίωση του περιβάλλοντος μέσω της εξυπηρέτησης συγκεκριμένων στόχων όπως η προστασία του εδάφους και των υδατικών πόρων, η άμβλυνση των κλιματικών μεταβολών, η προστασία της βιοποικιλότητας, η προστασία / διατήρηση του αγροτικού τοπίου, η βελτίωση της οικολογικής σταθερότητας των δασών.

Η βασική φιλοσοφία που διέπει τα γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα είναι αποτέλεσμα της αναγνώρισης του γεγονότος ότι η άσκηση της γεωργίας μπορεί να προκαλέσει διαταραχή της ισορροπίας του οικοσυστήματος. Ως κυριότεροι παράγοντες που ευθύνονται για τη διαταραχή αυτή είναι οι καλλιεργητικές πρακτικές που εφαρμόζονται (όργωμα, φυτοκάλυψη, άρδευση, κλπ) καθώς και η χρήση αγροχημικών (λιπάσματα, φυτοφάρμακα) ενώ το μέγεθος των επιπτώσεων προσδιορίζεται από την ποσότητα και το είδος των παραγόμενων προϊόντων, το είδος των χρησιμοποιούμενων εισροών, τις εφαρμοζόμενες καλλιεργητικές μεθόδους και την κατάσταση του άμεσου φυσικού περιβάλλοντος.

Τα γεωργοπεριβαλλοντικών μέτρα, ξεκίνησαν να ισχύουν κατά τη δεκαετία του 1980, αρχικά σε κάποια κράτη μέλη και αργότερα υιοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα το 1985. Το 1992 εισήχθη για όλα τα κράτη μέλη ως ένα «συνοδευτικό μέτρο» της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής (ΚΓΠ) και όλα τα κράτη μέλη όφειλαν να θεσπίσουν τα γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα σε όλη τους την επικράτεια. Το 1999, οι διατάξεις του συγκεκριμένου κανονισμού ενσωματώθηκαν στην αγροτική ανάπτυξη, ως μέρος του προγράμματος Agenda 2000. Στόχος ήταν η συνοχή στο πλαίσιο των σχεδίων αγροτικής ανάπτυξης. (Ε. Commission, 2005)

Μετά το 2003 εισάγεται ο όρος της **πολλαπλής συμμόρφωσης**. Οι γεωργοί για να δικαιούνται άμεσες ενισχύσεις θα πρέπει να συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις που ορίζουν 19 νομοθετικές πράξεις. Οι νομοθετικές αυτές πράξεις θα έχουν εφαρμογή στους τομείς του περιβάλλοντος, της υγείας των ζώων και των φυτών και της κοινωνικής υγείας και σε περίπτωση παραβάσεων επιβάλλονται κυρώσεις. Οι αρχές της πολλαπλής συμμόρφωσης είναι τρεις:

- **Η αρχή της νομιμότητας:** Προβλέπει την αναγκαία ύπαρξη νομοθετικής βάσης για την επιβολή κυρώσεων σε ένα άτομο

- **Η αρχή της ισότητας:** Θα πρέπει οι απαιτήσεις και οι κυρώσεις που θα επιβάλλονται να έχουν ίση βάση για όλες τις περιπτώσεις.
- **Η αρχή της αναλογικότητας:** Θα πρέπει να εφαρμόζονται μόνο τα απαραίτητα μέτρα για να επιτευχθεί κάποιος στόχος.

Ένα άλλο στοιχείο που διατυπώνεται στην κοινοτική στρατηγική για την ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών προβληματισμών στην ΚΓΠ συνιστάται στο εξής: στις περιπτώσεις όπου η κοινωνία επιθυμεί να παρέχουν οι γεωργοί μια περιβαλλοντική υπηρεσία που δεν περιλαμβάνεται στα μέτρα, η υπηρεσία αυτή πρέπει να ενισχύεται μέσω γεωργοπεριβαλλοντικών μέτρων. Σε εφαρμογή της αρχής αυτής, η ΕΕ έχει θεσπίσει τα γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα, τα οποία στηρίζουν ειδικά μελετημένες γεωργικές πρακτικές που υπερβαίνουν το επίπεδο αναφοράς της «Ορθής Γεωργικής Πρακτικής» (ΟΓΠ), συμβάλλοντας στην προστασία του περιβάλλοντος και στη διατήρηση του τοπίου. (http://ec.europa.eu/agriculture/index_el.htm, 2008)

Τα γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα μπορούν να καταταγούν σε διάφορες κατηγορίες ανάλογα με τον τρόπο κατηγοριοποίησης που χρησιμοποιείται για την εξέτασή τους. Με βάση το στόχο που καλούνται να εξυπηρετήσουν διακρίνονται σε μέτρα με σκοπό (α) τη διατήρηση της εύθραυστης ισορροπίας και της αξίας των προστατευόμενων περιοχών και (β) την αποφυγή της περαιτέρω υποβάθμισης περιοχών όπου υπάρχουν ήδη προβλήματα. Με βάση την εξειδίκευσή τους διακρίνονται σε μέτρα (α) οριζόντια τα οποία μπορούν να εφαρμοστούν σε διάφορες περιοχές και (β) σε εξειδικευμένα τα οποία εφαρμόζονται σε επιλεγμένες περιοχές.

Τρόπος Εφαρμογής Αγροπεριβαλλοντικών Μέτρων στην Ελλάδα

Στην περίπτωση που ένας παραγωγός νομίζει πως δικαιάται να ενταχθεί σε μια αγροπεριβαλλοντική δράση και να λάβει την σχετική ενίσχυση, θα πρέπει να προβεί στις ακόλουθες ενέργειες:

- Να μελετήσει την σχετική πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος ώστε να αναγνωρίσει εάν ο ίδιος αλλά και η παραγωγική του δραστηριότητα πληρούν τις προϋποθέσεις επιλεξιμότητας.

- Σύνταξη σχεδίου περιβαλλοντικής διαχείρισης για την εκμετάλλευσή του για διάστημα 5 ετών.
- Προετοιμασία Φακέλου Υποψηφιότητας, που πέραν του ΣΔΠ θα περιλαμβάνει ορισμένα δικαιολογητικά.

Μετά την αξιολόγηση και έγκριση της αίτησης του οφείλει:

- Να τηρεί το ΣΔΠ
- Να υποβάλλει κατ' έτος την αίτηση πληρωμής, προκειμένου να εισπράττει την αναλογούσα ενίσχυση.

Πίνακας 7 Αγροπεριβαλλοντικά μέτρα στην Ελλάδα

	<u>Μέτρο</u>
1	Βιολογική γεωργία
2	Βιολογική κτηνοτροφία
3	Μακροχρόνια παύση εκμετάλλευσης γεωργικών γαιών
4	Εκτατικοποίησης κτηνοτροφίας
5	Μείωση της νιτρορρύπανσης γεωργικής προέλευσης
6	Περιβαλλοντική προστασία της λίμνης Παμβώτιδας
7	Πρόγραμμα απειλούμενων με εξαφάνιση φυλών αγροτικών ζώων
8	Διατήρηση εκτατικών καλλιεργειών που κινδυνεύουν από γενετική διάβρωση

9	Πρόγραμμα διαχείρισης των λιμνών και λιμνοθαλασσών Θράκης. Περιοχές του Δικτύου NATURA 2000: «Δέλτα Νέστου & Λιμνοθάλασσα Κεραμωτής (A11500010) και οι Λίμνες και Λιμνοθάλασσες της Θράκης» (A11300009)
10	Πρόγραμμα διαχείρισης παραλίμνιων εκτάσεων της περιοχής του Δικτύου NATURA 2000: «Λίμνες Βόλβης-Κορώνειας»
11	Διατήρηση και αποκατάσταση φυτοφρακτών
12	Ανακατασκευή αναβαθμίδων σε επικλινείς εκτάσεις για την προστασία των εδαφών από τη διάβρωση
13	Διατήρηση γεωργικών εκτάσεων για την προστασία της άγριας ζωής
14	Προστασία του παραδοσιακού ελαιώνα της Αμφισσας
15	Διατήρηση του παραδοσιακού αμπελώνα της νήσου Θήρας
16	Περιβαλλοντική προστασία των λιμνών περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας: «Λίμνες Βεγορίτιδας-Πετρών», «Λίμνες Χειμαδίτιδας-Ζάζαρης»
17	Προστασία της λίμνης Δοϊράνης

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΑΓΡΟΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Αγροτική Ανάπτυξη Ανασυγκρότησης της Υπαίθρου 2000-2006»

Το επιχειρησιακό πρόγραμμα αγροτική ανάπτυξη ανασυγκρότησης της Υπαίθρου 2000-2006 αποτέλεσε ένα πρόγραμμα Εθνικού σκέλους του τρίτου κοινοτικού πλαισίου στήριξης, το οποίο αφορούσε το σύνολο της χώρας με 7 άξονες προτεραιότητας και 34 Μέτρα.

Το πρόγραμμα εγκρίθηκε το 2001 με απόφαση της Ε.Ε. Το συνολικό κόστος του προγράμματος ανέρχεται σε 3.567.624.552€ με Δημόσια Δαπάνη 2.136.211.026€ εκ των οποίων το 69,4% αποτέλεσε την κοινοτική συμμετοχή και το υπόλοιπο 30,6% την Εθνική Συμμετοχή. Στο τέλος του προγράμματος απορροφήθηκαν 3.208.000.000€.

Ο τρίτος αναπτυξιακός στόχος του προγράμματος εστίαζε στην βελτίωση της ηλικιακής σύνθεσης του αγροτικού πληθυσμού. Ο άξονας 3 λοιπόν, με προϋπολογισμό 285.000.000€ περιείχε το μέτρο 3.1 «Πριμοδότηση πρώτης εγκατάστασης νέων γεωργών 2000–2006 (5 προκηρύξεις) και το μέτρο 3.2 «Χαμηλότοκο Δάνειο για την Αντιμετώπιση Πρώτης Εγκατάστασης Νέων Γεωργών» που αποτέλεσαν τα εργαλεία του. Λόγω του μηδενικού ενδιαφέροντος για το Μέτρο 3.2, στα πλαίσια της αναθεώρησης του ΠΑΑ το 2005, πραγματοποιήθηκε η «Απένταξη» του και ο μηδενισμός του προϋπολογισμού του.

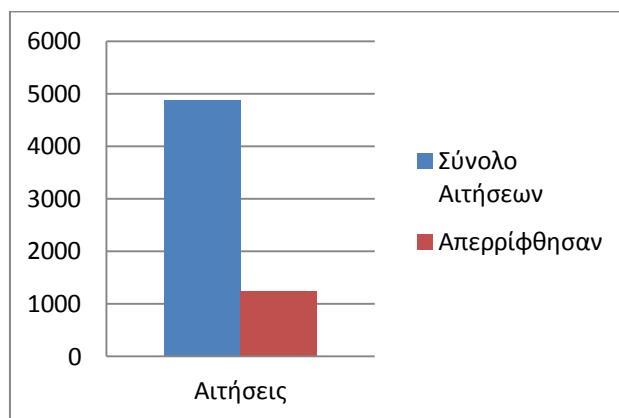
Ένα από τα βασικότερα προβλήματα της ελληνικής γεωργίας είναι η γήρανση του πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές. Το πρόβλημα γίνεται εντονότερο στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές αλλά και στα μικρά νησιά του Αιγαίου, όπου οι συνθήκες διαβίωσης και εργασίας είναι δυσκολότερες λόγω της απομόνωσης. Με την ανανέωση του αγροτικού πληθυσμού εκτός από την φυσική συνέχεια του αντικειμένου της παραγωγής, οι νέοι αγρότες μπορούν ευκολότερα να ευαισθητοποιηθούν και να ενημερωθούν σχετικά με την επίδραση των ενεργειών τους στο περιβάλλον αλλά και για τις νέες τεχνολογίες. Ως σκοπός του μέτρου 3.1 τέθηκε

από την αρχή η ενθάρρυνση νέων στην ενασχόληση με τις αγροτικές δραστηριότητες και η παραμονή τους στις εν λόγω περιοχές. (<http://www.e-ea.gr/εγκατάσταση-νέων-γεωργών/>) Αρχικός στόχος ήταν η ένταξη 23.000 νέων αγροτών το οποίο αναθεωρήθηκε το 2005 και τέθηκε στις 14.000.

Όπως αναφέραμε παραπάνω το μέτρο 3.2 προκηρύχθηκε 5 φορές. Τα στοιχεία των προκηρύξεων του μέτρου "Εφάπαξ πρωτοδότηση νέων αγροτών" είναι:

Προκήρυξη 1^η – έτος 2001

Η 1^η προκήρυξη του προγράμματος γίνεται το 2001, με συνολική δημόσια δαπάνη 52.602.923€. Συνολικά υποβλήθηκαν 4.886 αιτήσεις. Εξ αυτών εγκρίθηκαν 3.651 αιτήσεις, δηλαδή το 74% του συνόλου που υποβλήθηκαν.

Εικόνα 5 Στατιστικά στοιχεία για την 1^η προκήρυξη

Πίνακας 8 Αναλυτικά στοιχεία για την πρώτη προκήρυξη του προγράμματος

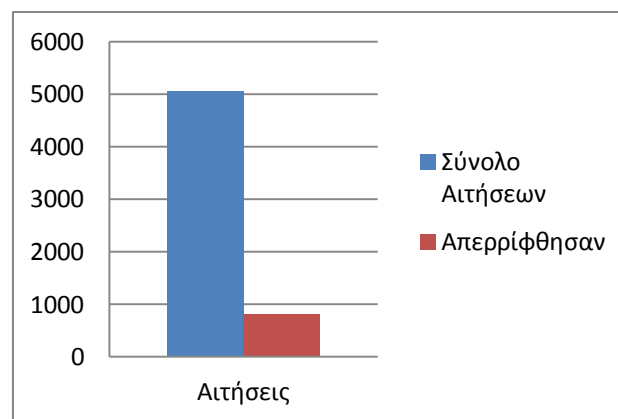
Περιφέρεια	Δικαιούχοι	Ύψος Ενίσχυσης
Ανατολική Μακεδονία/ θράκη	223	3,256,063.76 €
Κεντρική Μακεδονία	801	11,627,578.66 €
Δυτική Μακεδονία	148	2,342,659.55 €
Θεσσαλία	376	5,426,131.19 €
Ήπειρος	295	2,198,714.43 €

Ιόνια νησιά	96	1,631,206.16 €
Δυτική Ελλάδα	175	3,119,549.49 €
Στερεά Ελλάδα	248	3,877,800.41 €
Πελοπόννησος	517	7,955,789.28 €
Αττική	5	75,000.00 €
Βόρειο Αιγαίο	298	3,868,524.30 €
Νότιο αιγαίο	37	\$574,061.60
Κρήτη	383	6,649,844.35 €
Σύνολο	3602	52,602,923.18 €

(Πηγή: Στοιχεία Τζικά Ι. 2009, Ιδία επεξεργασία)

Προκήρυξη 2η – έτος 2002

Η 2^η προκήρυξη του προγράμματος γίνεται το 2002, με συνολική δημόσια δαπάνη **63,225,939€**. Συνολικά υποβλήθηκαν 5.057 αιτήσεις. Εξ αυτών εγκρίθηκαν 4.241 αιτήσεις, δηλαδή το 83% του συνόλου που υποβλήθηκαν.

Εικόνα 6 Στατιστικά στοιχεία για την 2^η προκήρυξη

Πίνακας 9 Συγκεντρωτικά στοιχεία για την 2η προκήρυξη για το έτος 2002

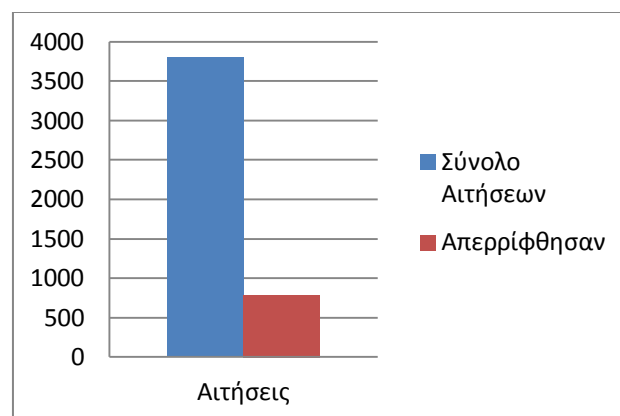
Περιφέρεια	Δικαιούχοι	Ύψος Ενίσχυσης
Ανατολική Μακεδονία/ θράκη	280	4,200,000.00 €
Κεντρική Μακεδονία	639	9,420,000.00 €
Δυτική Μακεδονία	219	3,530,000.00 €
Θεσσαλία	457	5,977,939.00 €
Ήπειρος	219	3,786,000.00 €

Ιόνια νησιά	119	1,937,000.00 €
Δυτική Ελλάδα	628	9,473,000.00 €
Στερεά Ελλάδα	251	3,877,000.00 €
Πελοπόννησος	429	5,631,000.00 €
Αττική	14	231,000.00 €
Βόρειο Αιγαίο	250	4,180,000.00 €
Νότιο αιγαίο	45	\$700,000.00
Κρήτη	574	10,283,000.00 €
Σύνολο	4124	63,225,939.00 €

(Πηγή: Στοιχεία Τζίκα Ι. 2009, Ιδία επεξεργασία)

Προκήρυξη 3^η – έτος 2003

Η 3^η προκήρυξη του προγράμματος γίνεται το 2003, με συνολική δημόσια δαπάνη **45,857,238€**. Συνολικά υποβλήθηκαν 3.800 αιτήσεις. Εξ αυτών εγκρίθηκαν 3.017 αιτήσεις, δηλαδή το 79% του συνόλου που υποβλήθηκαν.

Εικόνα 7 Στατιστικά στοιχεία για την 3^η προκήρυξη

Πίνακας 10 Συγκεντρωτικά στοιχεία για την 3η προκήρυξη για το έτος 2003

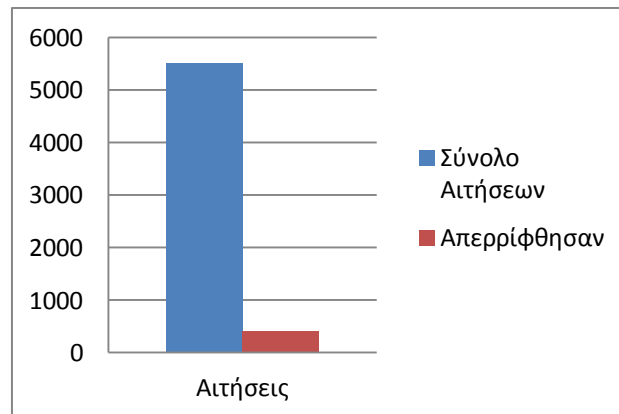
Περιφέρεια	Δικαιούχοι	Ύψος Ενίσχυσης
Ανατολική Μακεδονία/ Θράκη	250	3,672,000.00 €
Κεντρική Μακεδονία	596	8,194,626.00 €
Δυτική Μακεδονία	89	1,481,000.00 €
Θεσσαλία	284	4,452,000.00 €
Ήπειρος	159	2,726,000.00 €

Ιόνια νησιά	81	1,334,000.00 €
Δυτική Ελλάδα	390	6,244,000.00 €
Στερεά Ελλάδα	172	965,612.00 €
Πελοπόννησος	351	5,410,000.00 €
Αττική	5	86,000.00 €
Βόρειο Αιγαίο	189	3,349,000.00 €
Νότιο αιγαίο	49	\$858,000.00
Κρήτη	389	7,085,000.00 €
Σύνολο	3004	45,857,238.00 €

(Πηγή: Στοιχεία Τζίκα Ι. 2009, Ιδία επεξεργασία)

Προκήρυξη 4η – έτος 2005

Η 4^η προκήρυξη του προγράμματος γίνεται το 2004, με συνολική δημόσια δαπάνη **84,039,232€**. Συνολικά υποβλήθηκαν 5.503 αιτήσεις. Εξ αυτών εγκρίθηκαν 5.092 αιτήσεις, δηλαδή το 92,5% του συνόλου που υποβλήθηκαν.

Εικόνα 8 Στατιστικά στοιχεία για την 4^η προκήρυξη

Πίνακας 11 Συγκεντρωτικά στοιχεία για την 4η προκήρυξη για το έτος 2005

Περιφέρεια	Δικαιούχοι	Ύψος Ενίσχυσης
Ανατολική Μακεδονία/ Θράκη	405	5,519,000.00 €
Κεντρική Μακεδονία	1012	16,080,000.00 €
Δυτική Μακεδονία	197	3,444,000.00 €
Θεσσαλία	575	9,471,000.00 €
Ήπειρος	206	3,537,000.00 €

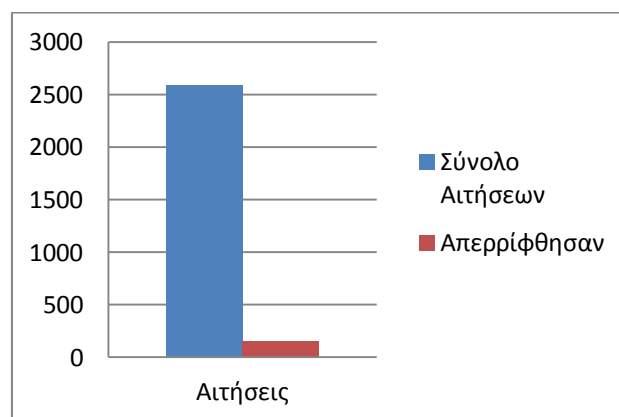

Ιόνια νησιά	53	939,000.00 €
Δυτική Ελλάδα	660	10,815,000.00 €
Στερεά Ελλάδα	284	4,454,000.00 €
Πελοπόννησος	534	8,136,000.00 €
Αττική	12	232.00 €
Βόρειο Αιγαίο	295	5,151,000.00 €
Νότιο αιγαίο	55	998,000.00 €
Κρήτη	799	15,495,000.00 €
Σύνολο	5087	84,039,232.00 €

(Πηγή: Στοιχεία Τζίκια 2009, Ιδία επεξεργασία)

Προκήρυξη 5η – έτος 2006

Η 5^η προκήρυξη του προγράμματος γίνεται το 2005, με συνολική δημόσια δαπάνη **40,622,000€**. Συνολικά υποβλήθηκαν 2.596 αιτήσεις. Εξ αυτών εγκρίθηκαν 2.446 αιτήσεις, δηλαδή το 94% του συνόλου που υποβλήθηκαν.

Εικόνα 9 Στατιστικά στοιχεία για την 1^η προκήρυξη

Πίνακας 12 Συγκεντρωτικά στοιχεία για την 5η προκήρυξη για το έτος 2006

Περιφέρεια	Δικαιούχοι	Ύψος Ενίσχυσης
Ανατολική Μακεδονία/ Θράκη	243	3,978,000.00 €
Κεντρική Μακεδονία	462	6,482,000.00 €
Δυτική Μακεδονία	125	2,291,000.00 €
Θεσσαλία	269	4,514,000.00 €
Ήπειρος	103	1,799,000.00 €
Ιόνια νησιά	23	430,000.00 €

Δυτική Ελλάδα	318	5,217,000.00 €
Στερεά Ελλάδα	96	1,449,000.00 €
Πελοπόννησος	188	3,129,000.00 €
Αττική	3	57,000.00 €
Βόρειο Αιγαίο	122	2,202,000.00 €
Νότιο αιγαίο	33	\$600,000.00
Κρήτη	429	8,474,000.00 €
Σύνολο	2414	40,622,000.00 €

(Πηγή: Στοιχεία Τζίκα Ι. 2009, Ιδία επεξεργασία)

Ο έκτος αναπτυξιακός στόχος ήταν η ανάπτυξη και προστασία των φυσικών πόρων και του περιβάλλοντος με προϋπολογισμό 330.000.000€. Ο άξονας περιείχε 4 μέτρα:

Μέτρο 6.1 «Ολοκλήρωση εγγειοβελτιωτικών έργων του Β' ΚΠΣ»

Μέτρο 6.2 «Ταμείευση και εκμετάλλευση επιφανειακών απορροών - Τεχνητοί εμπλουτισμοί υπόγειων υδροφορέων – Εκσυγχρονισμός και βελτίωση των συνθηκών άρδευσης»

Μέτρο 6.3 «Σχέδια διαχείρισης για την αειφόρο ανάπτυξη δασικών και οικολογικά ευαίσθητων περιοχών και δημιουργία τράπεζας γενετικού υλικού »

Μέτρο 6.4 «Αντιμετώπιση ζημιών που προκαλούνται στη γεωργία από θεομηνίες, πυρκαγιές και άλλα έκτακτα γεγονότα» .

Οι δράσεις που πραγματοποιήθηκαν και απορρόφησαν το μεγαλύτερο μέρος του προϋπολογισμού αφορούσαν κυρίως κατασκευή έργων.

Το πρώτο μέτρο (48.000.000) αφορούσε την συνέχεια 5 έργων του Β ΚΠΣ. Το δεύτερο μέτρο (133.000.000) αφορούσε έργα κατασκευής ταμιευτήρων σε νησιωτικές κυρίως περιοχές. Επίσης προέβλεπε την εκπόνηση των μελετών και την κατασκευή των έργων αξιοποίησής τους, μελέτες και έργα τεχνητού εμπλουτισμού, παρεμβάσεις σε λειτουργούντα αρδευτικά δίκτυα με σκοπό τον εκσυγχρονισμό τους προς εξοικονόμηση αρδευτικού νερού και βελτίωση των συνθηκών άρδευσης.

Το τρίτο μέτρο προέβλεπε την αειφόρο διαχείριση δασικών και οικολογικά ευαίσθητων περιοχών και την δημιουργία τράπεζας γενετικού υλικού. Το πρώτο

μέρος ικανοποιήθηκε με 99 διαχειριστικές μελέτες και προϋπολογισμό 8.000.000€. Το δεύτερο μέρος προέβλεπε την δημιουργία της απαραίτητης υποδομής για την αποτελεσματική προστασία, μελέτη και αξιοποίηση των Φυτογενετικών πόρων και της γεωργικής βιοποικιλότητας της χώρας. Για την υλοποίηση του προγράμματος έγιναν 5 έργα προϋπολογισμού 2.100.000€.

Στο τέταρτο και τελευταίο μέτρο με τις πιστώσεις που προβλέφθηκαν καταβλήθηκαν οικονομικές ενισχύσεις για αποκατάσταση του πληγέντος φυτικού και παγίου κεφαλαίου των γεωργικών εκμεταλλεύσεων από από θεομηνίες, πυρκαγιές και άλλα έκτακτα γεγονότα. Το μέτρο είχε και τον μεγαλύτερο προϋπολογισμό με 142.200.000€.

Ο άξονας 6 λοιπόν, αναμφισβήτητα ήταν ένα εργαλείο ώθησης τόσο περιβαλλοντικά όσο και αναπτυξιακά στην οικονομία με τα κονδύλια που εισρόησαν στην αγορά με την κατασκευή των έργων. Ειδικά επειδή τα περισσότερα έργα ήταν φράγματα ή αρδευτικού ενδιαφέροντος έχουν ιδιαίτερη σημασία για την ελληνική οικονομία και το ελληνικό περιβάλλον καθώς τα προβλήματα λειψυδρίας και γενικότερα τα προβλήματα διαχείρισης των υδατικών πόρων είναι εμφανή και σημαντικά

Η Πολιτική Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013

“Το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΣΣΑΑ) 2007-2013 καθορίζει τις προτεραιότητες της Ελλάδας για την περίοδο 2007-2013, σύμφωνα με το άρθρο 11 του Κανονισμού (ΕΚ) 1698/2005 για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ), στον οποίο ορίζεται ότι η εθνική στρατηγική αγροτικής ανάπτυξης θα εφαρμοστεί μέσω του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) 2007-2013.” (<http://www.agrotikianaptixi.gr/>)

Η Στρατηγική για την Αγροτική Ανάπτυξη

Η στρατηγική για την Αγροτική Ανάπτυξη της περιόδου 2007-2013 εστιάζεται στην αειφόρο Αγροτική Ανάπτυξη.

Το ΕΠ Αγροτικής Ανάπτυξης αποτελείται από τέσσερις βασικούς Άξονες, που ως εργαλεία υλοποίησης έχουν επιμέρους μέτρα και δράσεις.

Άξονας 1^{ος} - Μέτρα βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας.

Άξονας 2^{ος} - Η βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου.

Άξονας 3^{ος} - Η ποιότητα ζωής στις αγροτικές περιοχές και η διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας.

Άξονας 4^{ος} - Η εφαρμογή της προσέγγισης LEADER.

Περιορισμοί και Κατευθύνσεις για την Προστασία και Διαχείριση του Περιβάλλοντος

Το ΠΑΑ ενσωματώνει παράλληλα με τους αναπτυξιακούς του στόχους, μια σειρά περιβαλλοντικών στόχων. Για την υλοποίησή τους προβλέπεται σημαντικός αριθμός μέτρων και δράσεων με κύριο αντικείμενο την μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των δραστηριοτήτων του αγροτικού τομέα στο περιβάλλον. Οι περιβαλλοντικοί στόχοι καταγράφονται στην στρατηγική μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων του ΠΑΑ της Ελλάδας 2007 – 2013 που εγκρίθηκε το 2007.

Για την πληρέστερη προστασία και την ορθολογική διαχείριση του περιβάλλοντος, η έγκρισή του ΠΑΑ θα πρέπει να συνοδεύεται από τους όρους, περιορισμούς και κατευθύνσεις που ακολουθούν: (Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, 2007)

- 1) Η μέριμνα για το περιβάλλον δεν θα πρέπει να έχει λιγότερη σημασία από τις οικονομικές και κοινωνικές επιδιώξεις. Για το σκοπό αυτό στους μηχανισμούς εφαρμογής του προγράμματος, θα πρέπει να ενσωματωθούν:
  - κριτήρια επιλογής και αξιολόγησης προτάσεων που διασφαλίζουν ή και προάγουν την προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος
  - κατάλληλη ενημέρωση ώστε οι χρηματοδοτούμενες δράσεις να περιέχουν τα κατάλληλα περιβαλλοντικά μέτρα για να αντισταθμίσουν την δράση τους
- 2) Κατά την υλοποίηση των έργων και δραστηριοτήτων και κάθε είδους δράσης του προγράμματος, να γίνεται εφαρμογή της ισχύουσας Εθνικής και Κοινοτικής Νομοθεσίας. Στόχος είναι η προστασία του συνόλου του περιβάλλοντος μέσω των κανονισμών τους. Πρέπει να τίθενται λοιπόν σε εφαρμογή όπου απαιτείται, οι σχετικές κανονιστικές διατάξεις που αναφέρονται στις απαιτήσεις:
  - Της Πολλαπλής Συμμόρφωσης που θέτει η Κοινή Αγροτική Πολιτική
  - Της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης της πρωτογενούς παραγωγής
  - Της Βιολογικής Γεωργίας και Κτηνοτροφίας κ.λ.π.
- 3) Να αξιοποιείται η διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης των έργων και δραστηριοτήτων του προγράμματος για την αποφυγή των επιπτώσεων σε περιοχές ενταγμένες στο Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο Natura 2000, σε βιοτόπους, στο έδαφος, στο υδατικό, ατμοσφαιρικό και ακουστικό περιβάλλον.
- 4) Οι προτεινόμενες δράσεις σε περιοχές ενταγμένες στο Δίκτυο Natura 2000, θα πρέπει να είναι συμβατές με τα προβλεπόμενα εγκεκριμένα σχέδια διαχείρισής τους ή των εγκεκριμένων Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών από τους ΦΔ τους, εφόσον έχουν εκπονηθεί για τις περιοχές αυτές.
- 5) Κατά την διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης των έργων και δράσεων που θα προκύψουν από το ΠΑΑ, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι θεσμικές ρυθμίσεις χρήσεων γης που υφίστανται ή θα προκύψουν μετά την ολοκλήρωση του χωροταξικού σχεδιασμού.

- 6) Για την προστασία των εδαφών, θα πρέπει να ενθαρρύνονται κατά προτεραιότητα έργα και δράσεις του ΠΑΑ που σχετίζονται με την αντιμετώπιση της απώλειας, ρύπανσης ή υποβάθμισής τους .
- 7) Για την ορθολογική διαχείριση των υδατικών πόρων και την εξοικονόμηση του νερού, θα πρέπει να γίνεται κατάλληλος σχεδιασμός των έργων από τους φορείς εφαρμογής του ΠΑΑ ώστε να μην προκύπτουν σημαντικές επιπτώσεις στο υδατικό περιβάλλον.
- 8) Για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, θα πρέπει να διασφαλίζεται εκ των προτέρων ότι τα έργα και οι δράσεις από τους φορείς εφαρμογής του ΠΑΑ δεν θα ενέχουν κινδύνους για την υποβάθμιση περιοχών του πολιτιστικού και ιστορικού περιβάλλοντος.
- 9) Τα έργα υποδομών αγροτουριστικών δραστηριοτήτων που θα προκύψουν από το ΠΑΑ σε περίπτωση που θα υλοποιηθούν σε προστατευόμενες περιοχές θα πρέπει να συμμορφώνονται εκτός των άλλων και με τις απαιτήσεις προστασίας της χλωρίδας και πανίδας της περιοχής.
- 10) Για την αποφυγή υποβάθμισης του τοπίου θα πρέπει τα έργα να υλοποιούνται κατά το δυνατόν με κριτήρια ελαχιστοποίησης των επιπτώσεων στο τοπίο και με την διασφάλιση μέτρων αποκατάστασής του.
- 11) Για την πρόληψη και αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών πρέπει να προωθείται κατά το δυνατό η εκπόνηση ολοκληρωμένων σχεδίων και η ανάληψη βιώσιμων μέτρων πρόληψης και αντιμετώπισής τους.
- 12) Για την μείωση των εκπομπών αερίων ρύπων και τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, θα πρέπει να προωθούνται δράσεις υποστήριξης των Εθνικών Προγραμμάτων μείωσης των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου και των επιχειρησιακών προγραμμάτων καταπολέμησης της ατμοσφαιρικής ρύπανσης

Στατιστικά Στοιχεία για την Περίοδο 2009 -2013

Στον επόμενο πίνακα παρουσιάζονται αποτελέσματα σχετικά με τις ενισχύσεις ανά αγροπεριβαλλοντικό μέτρο για την Ελλάδα σύμφωνα με στοιχεία του ΟΠΕΚΕΠΕ και του υπουργείου Αγροτικής ανάπτυξης και τροφίμων για την περίοδο 2009-2013.

Πίνακας 13: Χρηματοδότηση μέτρων ΠΑΑ 2009-2013

ΑΓΡΟΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ	ΠΟΣΟ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ
Προστασία των ευαίσθητων στα νιτρικά περιοχών	149,928,786.68 €
Βιολογική Γεωργία	253,268,238.86€
Βιολογική Κτηνοτροφία	44,675,502.59 €
Μακροχρόνια παύση εκμετάλλευσης γεωργικών γαιών	5,170,691.47 €
Εκτατικοποίηση της Κτηνοτροφίας	13,314,075.07 €
Απειλούμενες με εγκατάλειψη φυλές αγροτικών ζώων	13,665,788.38 €
Διατήρηση εκτατικών καλλιεργειών που κινδυνεύουν από γενετική διάβρωση	1,085,863.25 €
Διαχείριση Λιμνών και Λιμνοθαλασσών Θράκης	7,399,861.96 €
Διαχείριση Λιμνών Βόλβης Κορώνειας	826,448.64 €
Ανακατασκευή αναβαθμίδων σε επικλινείς εκτάσεις	5,256,430.46
Προστασία Παραδοσιακού Ελαιώνα Αμφισσας	9,268,024.28 €
Διατήρηση Παραδοσιακού Αμπελώνα Θήρας	1,182,928.05 €
Περιβαλλοντική Προστασία Λιμνών Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας	592,016.22 €
Προστασία Λίμνης Δοϊράνης	332,087.89 €
Σύνολα	505,966,743.80 €

(Πηγή: Ιδία επεξεργασία)

Παρακάτω θα γίνει μια μικρή γνωριμία με τα κύρια μέτρα που εν τέλει εφαρμόστηκαν από το ΠΑΑ.

Προστασία των ευαίσθητα νιτρικά περιοχών

Με το μέτρο για την μείωση της νιτρορύπανσης υπήρξε μια γενική μείωση της ποσότητας των λιπασμάτων. Παρόλα αυτά υπάρχουν περιοχές στην Ελλάδα όπου παρατηρείται αύξηση στις τιμές των νιτρικών στα επιφανειακά και τα υπόγεια ύδατα.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΠΕΚΕΠΕ και του υπουργείου Αγροτικής ανάπτυξης και τροφίμων σε όλες τις εξεταζόμενες περιοχές οι έλεγχοι δείχνουν μείωση των δικαιούχων και του ποσού ενίσχυσης για το εν λόγω ζήτημα χρόνο με τον χρόνο.

Με το μέτρο να συμπεριλαμβάνεται και στο νέο πρόγραμμα αναμένεται περαιτέρω μείωση στις ρυπογόνες εισροές στους υδατικούς αποδέκτες των ευαίσθητων περιοχών.

Βιολογική γεωργία

Βιολογική Καλλιέργεια είναι η μέθοδος της καλλιέργειας όπου ελαχιστοποιείται ή εκμηδενίζεται η χρήση συνθετικών λιπασμάτων, ζιζανιοκτόνων, ρυθμιστών ανάπτυξης των φυτών, ορμονών καθώς και πρόσθετων ουσιών στις ζωοτροφές. Αποτελεί επίσης μέρος μίας ευρύτερης αλυσίδας εφοδιασμού, η οποία περιλαμβάνει την επεξεργασία τροφίμων, τους τομείς διανομής και λιανικής πώλησης και φυσικά τον καταναλωτή. (<https://el.wikipedia.org/wiki>) Στόχοι της είναι η προστασία των φυσικών πόρων, η προσφορά εγγυήσεων στους καταναλωτές για ασφαλή προϊόντα και η αειφόρος αγροτική ανάπτυξη.

Στην χώρα μας παρατηρείται αύξηση των ποσοστών των βιολογικά καλλιεργούμενων εκτάσεων της σε σχέση με τις συνολικά καλλιεργούμενες εκτάσεις της την τελευταία 10ετία. Περίπου το 3,9% των καλλιεργήσιμων εκτάσεων είναι βιολογικές ενώ συγχρόνως ο Μ.Ο στην ΕΕ βρίσκεται στο 4,3% με πρωταθλήτρια την Αυστρία με 17%. Είναι λοιπόν ξεκάθαρο πως το μέτρο πρέπει να συνεχιστεί και στο επόμενο πρόγραμμα για να αγγίξει η Ελλάδα τον Μ.Ο της ΕΕ.

Βιολογική κτηνοτροφία

Βιολογική κτηνοτροφία είναι η διαχείριση των ζώων στο φυσικό τους περιβάλλον χωρίς επεμβάσεις στον τρόπο αναπαραγωγής τους και με συμπληρωματική διατροφή που θα προέρχεται από ζωοτροφές παραγόμενες με βιολογικό τρόπο. (<http://www.irisbio.gr/pistopoiisi/viologika-proionta/zoiki-paragogi/>)

Προσπαθώντας να αξιολογήσουμε τα αποτελέσματα παρατηρούμε πως η βιολογική κτηνοτροφία όπως και η βιολογική γεωργία κερδίζουν τις προτιμήσεις όλο και περισσότερων παραγωγών στην Ελλάδα. Το ως άνω αποτέλεσμα ορίζεται ως

αποτέλεσμα της στροφής των διατροφικών συνηθειών των καταναλωτών στην υγιεινή διατροφή την τελευταία 10ετία που προκάλεσε μεγάλη ανάπτυξη στην αγορά των βιολογικών προϊόντων. Όπως φάνηκε στα στοιχεία των ενισχύσεων από το 2009 έως το 2013, 5219 ΑΦΜ έγιναν αποδέκτες της ενίσχυσης .

Μακροχρόνια παύση εκμετάλλευσης γεωργικών γαιών

Το πρόγραμμα περιλαμβάνει δύο μέτρα.

Μέτρο Α : δημιουργία βιοτόπων και οικοπάρκων σε περιοχές οικολογικού ενδιαφέροντος. Εντάχθηκαν τελικά 56 εκτάσεις με έκταση 19.31 Ha. Για την διασφάλιση της κανονικότητας των διατάξεων εφαρμογής πραγματοποιήθηκε από τις Ελληνικές Αρχές καθολικός έλεγχος των δικαιούχων. Την εφαρμογή του προγράμματος συνεχίζουν μόνο αυτοί οι δικαιούχοι που κρίθηκαν ότι πληρούσαν όλες τις προϋποθέσεις για ένταξη στο πρόγραμμα και έχουν εκπληρώσει τους όρους και τις δεσμεύσεις που απορρέουν από τις συμβάσεις τους. Οι υπόλοιποι έχουν αποβληθεί και δεν είναι πλέον δικαιούχοι του προγράμματος. Οι εν λόγω δικαιούχοι του μέτρου Α' θα συνεχίζουν να αναγνωρίζονται δικαιούχοι και κατά την τέταρτη προγραμματική περίοδο. Δεν θα γίνει ένταξη νέων δικαιούχων, με τους όρους και προϋποθέσεις του μέτρου Α' κατά την τέταρτη προγραμματική περίοδο.

Μέτρο Β : Προστασία υδάτινων συστημάτων από τη ρύπανση γεωργικής προέλευσης και την δημιουργία ρυθμιστικών ζωνών σε απόσταση μέχρι 150μ. από τις όχθες ποταμών, 600μ. από τις όχθες λιμνών και 1.000μ. από την ακτογραμμή. Το μέτρο Β' δεν έτυχε της ίδιας υποδοχής με αυτή του μέτρου Α. Εντάχθηκαν μόλις 26 μέρη με έκταση 174 Ha. Οι εν λόγω δικαιούχοι του μέτρου Β' θα συνεχίζουν να αναγνωρίζονται δικαιούχοι και κατά την τέταρτη προγραμματική περίοδο

Στο μέτρο δεν προβλέπεται να ενταχθούν νέοι δικαιούχοι.

Εκτατικοποίηση της Κτηνοτροφίας

Η δράση αποσκοπεί στη μείωση των πιέσεων που δέχονται οι βοσκότοποι από την υπερβόσκηση μέσω της μείωσης της πυκνότητας βόσκησης τουλάχιστον κατά 20% με στόχο να επιτευχθεί πυκνότητα 0,8 MMZ έως 1 MMZ /Ha εκτός και αν προβλέπεται κάτι διαφορετικό σε σχετική μελέτη. (<http://www.agrotikianaptixi.gr>) MMZ ορίζεται ως μονάδα μεγάλου ζώου.

Στο πρόγραμμα δεν εντάχθηκε ικανοποιητικός αριθμός κτηνοτρόφων. Για την ακρίβεια κατα την περίοδο 2009-2013 εντάχθηκαν 1380 κτηνοτρόφοι. Η εκτατικοποίηση της κτηνοτροφίας είναι απαραίτητη προκειμένου να επέλθει μια ισορροπία στο περιβάλλον όπου υπάρχει υπερβόσκηση.

Στόχος πρέπει να γίνει η ένταξη στο πρόγραμμα όλων των κτηνοτρόφων που ασκούν τις ενέργειες τους σε προβληματικές περιοχές με γνώμονα τη μείωση του αριθμού των ζώων στα επίπεδα της βοσκοϊκανότητας της εκάστοτε περιοχής. (Χριστοδούλου & Παπαναστάσης, 2006)

Απειλούμενες με εγκατάλειψη φυλές αγροτικών ζώων

Χαρακτηριστικό στοιχείο της πλούσιας βιοποικιλότητας της χώρας μας αποτελούν οι αυτόχθονες φυλές αγροτικών ζώων που κινδυνεύουν με εξαφάνιση κυρίως λόγω της εκτατικής τους μορφής και των μικρών τους αποδόσεων. Για την προστασία τους εφαρμόστηκε αντιστάθμιση των μειωμένων εισοδημάτων.

Η Δράση αποσκοπεί στη στήριξη των γεωργών, προκειμένου να διατηρήσουν ή και να αυξήσουν τον αριθμό των απειλούμενων από εγκατάλειψη αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων μέχρι ένα ελάχιστο αποδεκτό αριθμό ασφάλειας με στόχο: Τη διατήρηση της βιοποικιλότητας των αυτοχθόνων αγροτικών ζώων που κινδυνεύουν με εξαφάνιση. Δεν μπορεί να γίνει σαφής αξιολόγηση του μέτρου καθώς τα στοιχεία είναι ελλιπή. Προσφάτως τέθηκε θέμα αξιολόγησης του μέτρου άλλα και ένταξης του στο νέο πρόγραμμα, από βουλευτή στο κοινοβούλιο.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από τα περιληπτικά στοιχεία των προκηρύξεων διαπιστώνεται ότι ο στόχος του προγράμματος της περιόδου 2000-2006 επετεύχθη σε επίπεδο εγκρίσεων καθώς εντάχθηκαν συνολικά 17.043 νέοι γεωργοί πλησιάζοντας σε ποσοστό 74,1% τον αρχικό στόχο του 2001, ξεπερνώντας αυτόν της αναθεώρησης του 2005 με συνολική δημόσια δαπάνη 274.366.409 €.

Επίσης πολύ ενδιαφέρουσα είναι και η διαφοροποίηση του ποσοστού εγκρίσεων των αιτήσεων χρόνο με τον χρόνο. Κατά κανόνα ο ρυθμός των εγκρίσεων αυξάνεται, για να φτάσει από το 74% του 2000 στο 94% το 2006. Αυτό θα μπορούσε να μεταφραστεί ίσως σε πολιτική βούληση, για την άτυπη “χαλάρωση” των κριτηρίων, με αποτέλεσμα την μέγιστη απορρόφηση των πόρων που προέβλεπε ο προϋπολογισμός της ΕΕ για την χώρα μας.

Στην συνέχεια υπήρξαν πολλές αποχωρήσεις, οικειοθελείς ή όχι, πριν την ολοκλήρωση του προγράμματος. Μεγαλύτερη πιθανότητα αποχώρησης είχαν αγρότες σε απομονωμένες περιοχές, με ποσοστό μάλιστα 67%, καθώς και άτομα με δευτεροβάθμια εκπαίδευση και πάνω. Τα μεγάλα ποσοστά αποχώρησης λουπόν στέρησαν στο πρόγραμμα τον τίτλο του πετυχημένου. Κανείς δεν μπορεί βέβαια να αμφισβητήσει την συμβολή του στην γεωργία καθώς οι πόροι που εισρόησαν στην πραγματική αγροτική αγορά με τις ενισχύσεις ήταν τεράστιοι.

Άλλος ένας πολύ σημαντικός ανασταλτικός παράγοντας στην επιτυχία της εφαρμογής του προγράμματος της περιόδου 2000-2006 καθώς και στα προηγούμενα προγράμματα υπήρξε, η εξαπάτηση των αρχών για μεγαλύτερες ενισχύσεις, από τους παραγωγούς. Οι έλεγχοι αυστηροποιήθηκαν με ισχυρά πλαίσια ελέγχου και ο περιορισμός του φαινομένου επετεύχθη την περίοδο 2007-2008. Το μέγεθος του προβλήματος ήταν τέτοιο που στην προγραμματική περίοδο 2014-2020 το θέμα έχει συμπεριληφθεί στις διατάξεις του Γενικού Κανονισμού της ΕΕ 1303/2013. Την ευθύνη έχει αναλάβει η Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων & ΕΣΠΑ του Υπουργείου Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας με στόχο την προώθηση της ηθικής κουλτούρας, την πιο αποτελεσματική συνεργασία των αρχών και την ενίσχυση της διαφάνειας.

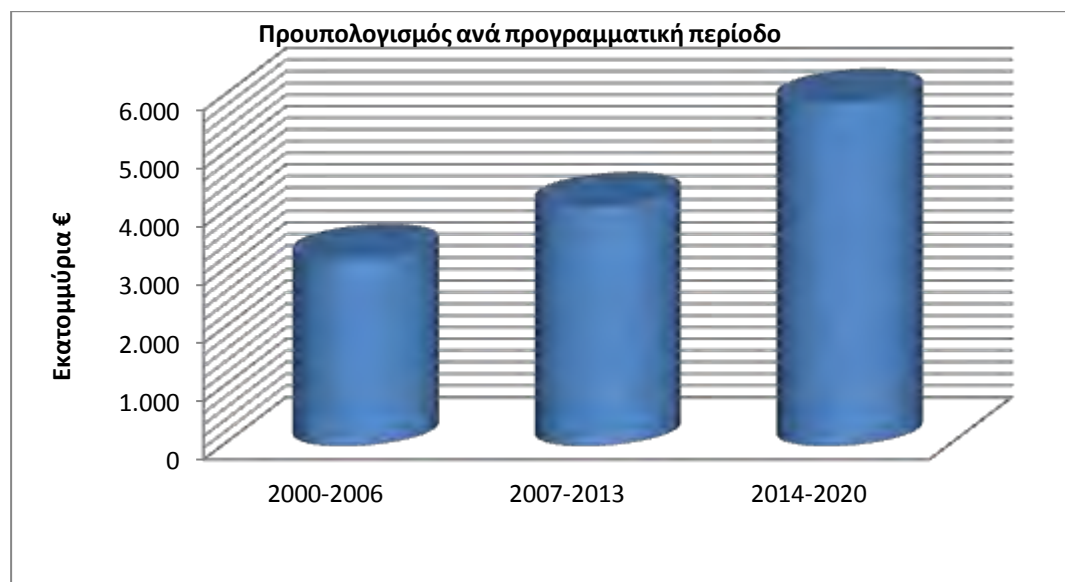
Περνώντας στην επόμενη προγραμματική περίοδο σύμφωνα με τα στοιχεία η δράση του ΠΑΑ 2007-2013 στον πρωτογενή τομέα δεν συνέβαλλε σύμφωνα με το αναμενόμενο. Τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά, τα μέτρα υστέρησαν του αρχικού σχεδιασμού. Χαρακτηριστική είναι η μείωση της παραγωγικότητας στην Ελλάδα σε σχέση με την υπόλοιπη Ε.Ε αλλά και η μείωση του αγροτικού εισοδήματος.

Άλλη μία παρατήρηση είναι πως τα γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα δεν είχαν στην πράξη το εύρος που είχαν σχεδιαστεί να έχουν. Οι βιολογικές δράσεις και οι δράσεις για την νιτρορύπανση έλαβαν σχεδόν το 89% των ενισχύσεων. Αυτό στην πράξη θέτει τις άλλες δράσεις ανύπαρκτες.

Στα παραπάνω πρέπει να ληφθεί υπόψιν βέβαια και η επίπτωση της κατάστασης της οικονομίας τα τελευταία χρόνια. Αυτό γίνεται καλύτερα κατανοητό εάν συλλογιστούμε τα δεδομένα που επικρατούσαν την εποχή του σχεδιασμού όπου η κοινωνικο-οικονομο-πολιτική κατάσταση της χώρας μας και της Ε.Ε ήταν σε εντελώς διαφορετική τροχιά από ότι σήμερα. Από την μια πλευρά λοιπόν, ίσως η σχετική αποτυχία του ΠΑΑ να οφείλεται σε μεγαλύτερο βαθμό στην οικονομική κρίση παρά στην αποτυχία του σχεδιασμού αφού και η ενεργοποίηση των παρατάσεων του Προγράμματος 2000-2006 οδήγησαν την έναρξη λειτουργίας του ΠΑΑ 2007-2013 στην καρδιά της ύφεσης.

Άλλη μία σημαντική παράμετρος για την συνολική εικόνα του ΠΑΑ υπήρξε το σύστημα παρακολούθησης και αναφοράς του προγράμματος το οποίο παρουσίασε εξαιρετικά σοβαρές αδυναμίες, που δυσκόλεψαν την εφαρμογή του, πόσο μάλλον την αξιολόγηση του.

Συνολικά μπορούμε να συμπεράνουμε πως:

α) τα μέτρα άμεσων ενισχύσεων δύσκολα μπορούν να έχουν τα αποτελέσματα που υπολογίζονται κατά τον σχεδιασμό και β) η ανταγωνιστικότητα της χώρας μειώνεται με τα σημερινά κόστη δανεισμού και εισροών.

Μείζον θέματα παραμένουν ακόμα και σήμερα η χρηματοδότηση και η γραφειοκρατία. Παρά τις υποσχέσεις του υπουργείου για την ολοκληρωμένη λειτουργία ενός ταμείου χρηματοδότησης, του ΕΤΕΑΝ, η χρηματοδότηση είναι ανεπαρκής και σε συνδυασμό με την έλλειψη κεφαλαίου των δικαιούχων και την απουσία χρηματοδότησης από τις τράπεζες, τα Ευρωπαϊκά κονδύλια χάνονται.

Όσο αφορά την γραφειοκρατία, αυτή δεν ελαττώνεται και παρουσιάζεται κυρίως στον χρόνο αξιολόγησης των δικαιούχων όπου η μέση χρονική περίοδος καθυστέρησης είναι οι 18 μήνες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το μέτρο 121 της περιόδου 2007-2013. Παρόλη την σημασία του και το μέγεθός που κατέλαβε στον προϋπολογισμό, τα αποτελέσματα των αιτήσεων που έγιναν το 2011 ξεκίνησαν να

εμφανίζονται στα μέσα του 2013. Μια καθυστέρηση 2,5 χρόνων μας όπως μας ανέφερε σε συνέντευξη της η γεωπόνος του αγροτικού συνεταιρισμού Αγρινίου.

Την τρέχουσα προγραμματική περίοδο 2014- 2020 το μέγεθος των κοινοτικών χρηματοδοτήσεων στην Ελλάδα (20,8 δις) υπολείπεται των αντίστοιχων της τελευταίας περιόδου (2007- 2013). Παρόλα αυτά η χρηματοδότηση του προγράμματος αγροτικής ανάπτυξης παρουσιάζει αύξηση στα 5.880.000.000€. Δεδομένης της παρατεταμένης ύφεσης που διανύουμε και με το πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων πιο κουρεμένο από ποτέ, εκ των πραγμάτων οι κοινοτικές μεταβιβάσεις καθιστούν ίσως το πιο βασικό χρηματοδοτικό εργαλείο ανάπτυξης και κοινωνικής συνοχής στην Ελλάδα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία

1. **R. Fennell R** Η Κοινή Αγροτική Πολιτική, συνέχεια και αλλαγή [Βιβλίο]. - Αθήνα : Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2009.
2. **Α. Τζακώστα Α** Η Νέα Κοινοτική Αγροτική Πολιτική στην Ελλάδα - Εφαρμογή και Επιπτώσεις [Βιβλίο]. - Αθήνα : Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης, 2010..
3. **Κ. Τσιμπούκας, ΣΤ. Τσουκαλάς, Π. Σπαθής, Π. Καρανικόλας και Ε. Νέλλας ,** Η οικονομική βιωσιμότητα των εκμεταλλεύσεων στο πλαίσιο της γεωργικής διαρθρωτικής πολιτικής [Βιβλίο]. - Αθήνα : Παπαζήσης, 2002.
4. **Παπαγεωργίου, Δαμιανός, Σπαθής,** «Αγροτική Πολιτική». Εκδόσεις Σταμούλης. (2005).
5. **Ρουσιανου Α. (2015):** «Κοινή αγροτική πολιτική και αγροτική ανάπτυξη στην Ελλάδα», (2015), Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών
6. **Μπαλδερανός Α. (2013):** «ΟΙ ΕΠΙΔΟΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ Ε.Ε. ΣΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ», Διπλωματική εργασία, ΤΕΙ Σερρών
7. **Τζίκα Ι. & Μπαρδακίδης Δ.** «Η διαχρονική εξέλιξη της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.) της Ευρωπαϊκής Ένωσης», (2011)
8. **Norušis, M.** Οδηγός ανάλυσης δεδομένων με το SPSS 12.0, Εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα. (2005).
9. **WWF Ελλάς** Δεσμεύσεις χωρίς εφαρμογή: Η περιβαλλοντική νομοθεσία στην Ελλάδα. Αθήνα: (2009)
10. **Πολύζου Π.** (2011) Κείμενο Εργασίας Η Πορεία της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και το Μέλλον της μετά το 2013,

11. **Αλεξιάκη Δανάη**, Άρθρο: Υβριδικό» μοντέλο 6+1 σημείων για ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας, Επιμελητήριο Έυβοιας
12. Διακήρυξη του Διεθνούς Συνεδρίου του Άμστερνταμ για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς 1975
13. **Χ.Λαδιάς, Α. Ομπαίντου, Ε. Βαλή** «Αγροπεριβαλλοντικά μέτρα στο πλαίσιο της προστασίας της υγείας του καταναλωτή και του Δικαίου του περιβάλλοντος. Μελέτη περίπτωσης περιφέρειας Θεσσαλίας», (2013)
14. **Η. Μπериάτος, Μ. Παπαγεωργίου Βαλή** «Χωροταξία-Πολοδομία-Περιβάλλον», Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας, 2010.
15. European Commission, Agri-environment Measures (2005)
16. **Χάλκης Α. Χριστοδούλου, Β. Π. Παπαναστάσης** Η οικονομική διάσταση της εκτατικοποίησης της κτηνοτροφίας στο νησί της Χάλκης, 2006.

Διαδίκτυο

1. <http://www.agrotikianaptixi.gr>
2. <https://www.espa.gr3kps.gr>
3. <https://www.espa.gr/el/Pages/staticESPA2014-2020.aspx><http://www.3kps.gr/Details.asp?L1=2>
4. <http://www.sedik.gr/neo/el>
5. <https://el.wikipedia.org/wiki>
6. Διαδικτυακός Τόπος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, http://ec.europa.eu/agriculture/index_el.htm
7. <http://www.hellaskps.gr/1986-1999.htm>
8. <http://www.irisbio.gr/pistopoiisi/viologika-proionta/zoiki-paragogi/>